

Cities as Diplomatic Actors: A Systematic Review of Urban Sister City Mechanisms

Hashem Dadashpoor¹– Urban and Regional Planning Department, Faculty of Art & Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Mana Vahidbafandeh– Urban and Regional Planning Department, Faculty of Art & Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Mohammad Mehdi Panahi– School of Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

Maede Dadashpoor – School of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

Submitted: 02 February 2026 Revised: 21 April 2026 Accepted: 24 May 2026 Available online: 24 May 2026

Highlights

- Interaction among institutions at the local, national, and international levels is essential for establishing effective and transparent governance in sister-city relations.
- By moving beyond the traditional symbolism of sister-city partnerships, urban diplomacy has increasingly focused on issue-oriented network coalitions to strengthen local soft power.
- The sustainability of transnational urban mechanisms depends on rational decision-making, institutionalized implementation, and data-driven evaluation to enhance learning and resilience.
- The effectiveness of sister-city relations requires a transition from broad, non-binding agreements toward selective and limited forms of cooperation based on institutional capacity and clearly defined shared issues.

Extended Abstract

Introduction

In recent decades, the city has moved beyond its traditional role as an administrative unit of national governments to become a major arena for transnational action. International relations and urban studies increasingly view cities as networks of human, knowledge-based, and institutional capital capable of participating in diplomacy, meaning-making, and the exercise of soft power. Alongside the shift from state-centered models toward multi-level governance, this transformation has contributed to the emergence of “city diplomacy” as a form of local foreign policy. Within this framework, cities act as intermediary actors, managing relations, negotiations, and transnational cooperation through intercity networks and international institutions.

Theoretical Framework

The theoretical framework of this study views sister-city relations as a practical mechanism of city diplomacy within a multi-level governance framework. In this context, cities operate as transnational actors and strengthen their development capacities and soft power through institutional, economic, cultural, and knowledge-based cooperation. The framework combines three approaches: the institutional-functional approach, which focuses on governance structures and operational mechanisms; the network approach, which examines interactions within international city networks; and the development-oriented approach, which emphasizes policy learning, knowledge transfer, and sustainable urban development. Together, these approaches guide the analysis of the literature and the identification of the main dimensions of sister-city relations.

¹ Correspondence to: h-dadashpoor@modares.ac.ir

1. Conceptualizing City Diplomacy and Sister-City Relations

Sister-city relations refer to international agreements established between two or more cities in different countries with the aim of promoting economic, cultural, social, educational, scientific, and environmental cooperation. These relationships are generally non-binding in nature; that is, they are primarily established through memoranda of understanding and, unlike formal intergovernmental treaties, do not impose legally enforceable obligations. Nevertheless, in practice, they may lead to stable and long-term cooperation.

2. Historical Development of Sister Cities and Their Role in City Diplomacy

The origins of sister-city relations can be traced back to the period following the Second World War, when local communities in war-affected countries, particularly in Europe, sought to rebuild trust, promote peaceful coexistence, and reduce international tensions. Some of the earliest examples of such cooperation emerged between cities in the United Kingdom and Germany and focused primarily on cultural, educational, and social exchanges aimed at fostering solidarity among local communities. Although these relationships were initially symbolic and peace-oriented, their functions gradually expanded in parallel with changes in the international system.

Methodology

This study employed a systematic review to collect, evaluate, and synthesize academic and policy evidence on city diplomacy and sister-city relations. Through thematic analysis, it examined the development of the literature and identified key components relevant to the governance and policymaking of intercity relations. This method was selected because the literature is dispersed across the fields of international relations, urban planning, multi-level governance, and network studies. To reduce selection bias and improve transparency, the search and screening process followed the PRISMA framework.

The review covered English-language sources published between 2000 and 2025 and Persian-language sources published between 1385 and 1405 in the Solar Hijri calendar. International databases included Scopus, Web of Science, Springer, and Google Scholar, while Persian sources were retrieved from SID, Magiran, IranDoc, and Noormags.

In addition to academic publications, relevant policy and strategic documents on municipal international relations, particularly those related to Tehran and national intercity cooperation, were reviewed. Their inclusion enabled an assessment of the gap between academic knowledge and practical implementation.

Results and Discussion

Publication trends show a steady increase in research on city diplomacy and sister-city relations, with the highest volume of publications recorded during 2020–2025. The literature is structured around three interconnected layers: governance and institutional regulation, strategic implementation, and learning and networking. “Multi-level integration” emerged as the dominant theme, supported by institutional networking, data-driven decision-making, and structured implementation. Overall, sister-city planning can be understood as a dynamic, network-based, and learning-oriented process.

Conclusion

The effectiveness of sister-city relations depends on institutional coherence, rational decision-making, structured implementation, and network-based cooperation rather than on symbolic agreements alone. Sustainable outcomes require long-term institutionalization, effective municipal coordination, and continuous learning. In Iranian cities, institutional fragmentation, managerial instability, and weak evaluation mechanisms remain the main barriers to effective city diplomacy.

Key words

City diplomacy, sister-city relations, international city networks, multi-level governance, issue-oriented cooperation

Acknowledgment

This article is derived from the research project entitled “Designing a Strategic Planning Model for the Tehran Metropolis to Utilize the Capacities of Sister-City Partnerships,” supported by the Tehran Municipality Research and Studies Center.

Citation: Dadashpoor, H., Vahidbafandeh, M., Panahi, MM., Dadashpoor, M. (2026) Cities as Diplomatic Actors: A Systematic Review of Urban Sister City Mechanisms, *Motaleate Shahri*, 15 (59), 55–75.
Doi: 10.22034/urbs.2026.145423.5254.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

شهرها به مثابه بازیگران دیپلماتیک: مرور نظام‌مند سازوکار خواهرخواندگی شهری^۱

هاشم داداش‌پور^۲، استاد، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت‌مدرس، تهران، ایران.
 مانا وحیدبافنده، دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت‌مدرس، تهران، ایران.
 محمدمهدی پناهی، دانشجوی دکتری، دانشکده شهرسازی، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
 مانده داداش‌پور، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده معماری، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳ بهمن ۱۴۰۴ تاریخ بازنگری: ۱ اردیبهشت ۱۴۰۵ تاریخ پذیرش: ۳ خرداد ۱۴۰۵ تاریخ انتشار آنلاین: ۳ خرداد ۱۴۰۵

چکیده

در دهه‌های اخیر، جایگاه شهرها در نظام حکمرانی جهانی دستخوش تحولی معنادار شده و شهرها از واحدهایی صرفاً مدیریتی به کنشگران فعال در عرصه تعاملات فراملی ارتقا یافته‌اند. این تحول که در ادبیات با عنوان «دیپلماسی شهری» شناخته می‌شود، امکان کنش مستقل یا نیمه‌مستقل شهرها را در قالب شبکه‌های بین‌شهری، همکاری‌های موضوعی و روابط شهر به شهر فراهم کرده است. در این میان، روابط خواهرخواندگی به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین و در عین حال مناقشه‌برانگیزترین سازوکارهای دیپلماسی شهری، همواره میان کارکرد نمادین و ظرفیت‌های عملی همکاری نوسان داشته است. با وجود گسترش پژوهش‌ها در این حوزه، ادبیات موجود عمدتاً پراکنده، ناهمگون و فاقد جمع‌بندی تحلیلی منسجم درباره ابعاد، کارکردها و محدودیت‌های واقعی این سازوکار است. هدف این پژوهش، ارائه تصویری نظام‌مند از تحولات مفهومی و کارکردی دیپلماسی شهری با تمرکز بر سازوکار روابط خواهرخواندگی و شناسایی الگوهای مسلط، شکاف‌های پژوهشی و پیامدهای سیاستی آن است. بدین منظور، از روش مرور نظام‌مند استفاده شد و مقالات علمی منتشرشده در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۵ در پایگاه‌های استنادی معتبر مورد جست‌وجو، غربالگری و تحلیل قرار گرفتند. داده‌های استخراج‌شده بر رویکرد تحلیل مضمون مورد کدگذاری و دسته‌بندی قرار گرفت و مضامین غالب شناسایی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری در ادبیات معاصر از رویکردهای نمادین و تشریفاتی به‌سوی همکاری‌های مسئله‌محور، شبکه‌ای و یادگیرنده در حال گذار است. روابط خواهرخواندگی در قالب پنج مؤلفه محوری قابل تبیین است: حکمرانی چندسطحی و مشروعیت نهادی، عقلانیت تصمیم‌گیری و راهبری همکاری‌ها، نهادمندی اجرا و تداوم اقتصادی، توانمندسازی شبکه‌ای و نوآرانه و یادگیری، تاب‌آوری و ارزیابی مبتنی بر داده. در عین حال، نتایج نشان می‌دهد که در فقدان چارچوب‌های نهادی شفاف، ظرفیت‌های خواهرخواندگی اغلب به سطح تعاملات نمادین تقلیل یافته و از تحقق دستاوردهای پایدار بازمی‌ماند. بر این اساس، پژوهش حاضر بر ضرورت بازتعریف روابط خواهرخواندگی به‌عنوان سازوکاری انتخابی، مسئله‌محور و مبتنی بر ظرفیت نهادی تأکید می‌کند و می‌تواند مبنایی تحلیلی برای سیاست‌گذاری آگاهانه‌تر در حوزه دیپلماسی شهری و مدیریت تعاملات فراملی شهرها فراهم آورد.

واژگان کلیدی: دیپلماسی شهری، روابط خواهرخواندگی، شبکه‌های شهری بین‌المللی، حکمرانی چندسطحی، همکاری‌های مسئله‌محور.

نکات برجسته

- تعامل میان نهادهای مختلف در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی برای ایجاد یک حکمرانی مؤثر و شفاف در روابط خواهرخواندگی بسیار مهم است.
- دیپلماسی شهری با عبور از نمادگرایی سنتی خواهرخواندگی، بر ائتلاف‌های شبکه‌ای مسئله‌محور برای تقویت قدرت نرم محلی متمرکز شده است.
- پایداری سازوکارهای فراملی شهری به عقلانیت تصمیم‌گیری، نهادمندی اجرا و ارزیابی داده‌محور برای تقویت یادگیری و تاب‌آوری وابسته است.
- کارآمدی روابط خواهرخواندگی منوط به گذار از توافقات کلی و غیرمتعهدانه به همکاری‌های انتخابی، محدود و مبتنی بر ظرفیت نهادی و مسائل مشترک مشخص است.

^۱ این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی برنامه‌ریزی راهبردی کلانشهر تهران به‌منظور استفاده از ظرفیت خواهرخواندگی شهرها» است که با حمایت مالی مرکز مطالعات شهرداری تهران به‌وسیله مؤلفان انجام شده است.

^۲ ایمیل نویسنده مسئول: h-dadashpoor@modares.ac.ir

۱. مقدمه

شهر به عنوان واحدی نهادی_فضایی در نظام حکمرانی معاصر، در دهه‌های اخیر فراتر از نقش سنتی خود به مثابه قلمرو اجرایی دولت‌های ملی ظاهر شده و به یکی از کانون‌های کنش و واکنش‌های فراملی بدل گشته است (Clarke, 2010; Curtis, 2016). در ادبیات جدید روابط بین‌الملل و مطالعات شهری، شهرها نه صرفاً فضاهای سکونت بلکه شبکه‌هایی از سرمایه‌های انسانی، دانشی و نهادی تلقی می‌شوند که قادرند در فرآیندهای دیپلماتیک، تولید معنا و اعمال قدرت نرم مشارکت فعال داشته باشند (Acuto, van der Pluijm & Melissen, 2007, 2013). این تحول مفهومی، همزمان با گذار از الگوهای دولت‌محور به حکمرانی چندسطحی، زمینه‌ساز شکل‌گیری مفهوم «دیپلماسی شهری» به عنوان شکلی از سیاست خارجی محلی شده است؛ سیاستی که در آن شهرها به مثابه کنشگران میانی در پیوند با شبکه‌های بین‌شهری و نهادهای بین‌المللی به تنظیم روابط، مذاکره و همکاری فراملی می‌پردازند (Keating, 2013; Acuto & Rayner, 2016). در این چارچوب، روابط خواهرخواندگی شهری به عنوان یکی از قدیمی‌ترین و نهادینه‌شده‌ترین سازوکارهایی قابل فهم است که از طریق آن، شهرها نه تنها وارد تعاملات فراملی می‌شوند بلکه خود را به مثابه بازیگران دیپلماتیک بازتعریف کرده و ظرفیت کنش مستقل در عرصه روابط بین‌المللی را به نمایش می‌گذارند (Zelinsky, 1991; Clarke, 2010; Cornago, 2018). این روابط با اتکا بر پیوندهای انسانی و ظرفیت‌های نهادی محلی، امکان کنش دیپلماتیک شهرها را خارج از چارچوب‌های سخت سیاست خارجی دولت‌ها فراهم ساخته و به شکل‌گیری نوعی دیپلماسی شبکه‌ای انجامیده است که در آن مشروعیت، اعتماد و قدرت نرم شهری نقشی تعیین‌کننده می‌یابد (van der Pluijm & Melissen, 2007; Curtis, 2016).

چگونگی مواجهه شهرها با چالش‌های مشترک جهانی، از جمله رقابت اقتصادی، تغییرات اقلیمی، مهاجرت، نابرابری‌های فضایی و نیاز به ارتقای جایگاه بین‌المللی، ضرورت شکل‌گیری سازوکارهای همکاری فراملی در مقیاس شهری را بیش از پیش آشکار ساخته است (UN-Habitat, 2020; OECD, 2021). در این میان، روابط خواهرخواندگی به عنوان یکی از نخستین قالب‌های نهادی تعامل میان شهرها، امکان تداوم همکاری‌های بین‌فرهنگی، تبادل تجربه و یادگیری نهادی را در بستری نسبتاً انعطاف‌پذیر فراهم کرده است (Zelinsky, 1991; Clarke, 2010; van der Pluijm & Melissen, 2007). این روابط، در عین حال که بر پیوندهای نمادین و هویتی استوارند، در عمل می‌توانند به شکل‌گیری الگوهای متفاوتی از همکاری شهری منجر شوند که از تعاملات فرهنگی محدود تا

مشارکت‌های اقتصادی، فناورانه و سیاستی را دربر می‌گیرد (Cornago, 2018; Kosovac et al., 2020). تنوع زمینه‌های اجتماعی، نهادی و حکمرانی شهرها سبب شده است که کارکرد و اثربخشی روابط خواهرخواندگی در بافت‌های مختلف یکسان نباشد و در بسیاری موارد، نبود انسجام نهادی و همراستایی اهداف، این روابط را به سطح تعاملات نمادین و کم‌اثر تقلیل دهد (Acuto & Curtis, 2016; UNDP, 2018; OECD, 2020; Rayner, 2016).

در حالی که روابط خواهرخواندگی در دوره‌های نخست شکل‌گیری خود بستری برای پیوندهای پایدار فرهنگی و یادگیری متقابل میان شهرها فراهم می‌کردند، در شرایط معاصر و در غیاب سازوکارهای نهادی مؤثر، بخش قابل توجهی از این روابط با چالش‌های اجرایی، گسست نهادی و عدم انطباق با مسائل واقعی شهرها مواجه شده‌اند (Zelinsky, 1991; Cornago, 2018). افزون بر این، ادبیات علمی این حوزه نیز بیش از آن که واجد انسجام تحلیلی باشد، با تکرار رویکردها، گسست‌های مفهومی و ناهمگونی روش‌شناختی همراه است؛ امری که مانع از ارائه تصویری روشن از کارکردهای غالب، محدودیت‌های ساختاری و پیامدهای سیاستی روابط خواهرخواندگی در دیپلماسی شهری شده است (Acuto, 2013; Curtis, 2016; Kosovac et al., 2020). تداوم این وضعیت، به‌ویژه در شرایطی که دیپلماسی شهری به یکی از ابزارهای پرکاربرد حکمرانی شهری در سطح جهانی بدل شده، ضرورت انجام پژوهش‌هایی با رویکرد مرور نظام‌مند را برجسته می‌سازد (UN-Habitat, 2020; OECD, 2020).

در چنین شرایطی، مسئله اصلی نه کمبود پژوهش‌های تجربی بلکه فقدان چارچوبی تحلیلی برای خوانش منسجم، مقایسه‌پذیر و انتقادی این بدنه پراکنده از مطالعات است؛ امری که امکان شناسایی روندهای مسلط، الگوهای تکرارشونده و شکاف‌های دانشی دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی را به شدت محدود ساخته است. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، مرور نظام‌مند مطالعات علمی مرتبط با دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی به منظور شناسایی، طبقه‌بندی و تحلیل مضامین اصلی مطرح‌شده در ادبیات موجود است. در راستای تحقق این هدف، سئوالات پژوهش به شرح زیر تدوین شده‌اند:

۱. ادبیات علمی دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی در دو دهه اخیر، چه روندها و محورهای تحلیلی غالبی را دنبال کرده است؟

۲. مضامین اصلی، سازمان‌دهنده و فراگیر مطرح‌شده در مطالعات مربوط به دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی کدامند؟ در بخش نخست مقاله، پیشینه و ادبیات پژوهش با رویکرد مرور نظام‌مند بررسی می‌شود؛ سپس روش‌شناسی پژوهش تشریح

خواهد شد. در ادامه، یافته‌های حاصل از تحلیل مطالعات منتخب ارائه و در نهایت، دلالت‌های نظری و سیاستی نتایج پژوهش مورد بحث و جمع‌بندی قرار می‌گیرد.

۲. چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر این فرض استوار است که روابط خواهرخواندگی شهری را می‌توان به‌عنوان یکی از سازوکارهای عملی دیپلماسی شهری در بستر حکمرانی چندسطحی تحلیل کرد. در این چارچوب، شهرها به‌عنوان کنشگران فراملی در شبکه‌های همکاری بین‌شهری ایفای نقش می‌کنند و از طریق تعاملات نهادی، اقتصادی، فرهنگی و دانشی، ظرفیت‌های توسعه شهری و قدرت نرم خود را تقویت می‌کنند. بر این اساس، چارچوب نظری پژوهش با ترکیب سه رویکرد اصلی در ادبیات دیپلماسی شهری شکل گرفته است: رویکرد نهادی_کارکردی که بر ساختارهای حکمرانی و سازوکارهای اجرایی روابط بین‌شهری تأکید دارد، رویکرد شبکه‌ای که تعاملات میان شهرها را در قالب شبکه‌های بین‌المللی تحلیل می‌کند و رویکرد توسعه‌محور که خواهرخواندگی شهری را ابزاری برای یادگیری سیاستی، انتقال دانش و تحقق توسعه پایدار شهری می‌داند. این چارچوب نظری مبنای تحلیل نظام‌مند ادبیات پژوهش و استخراج ابعاد مفهومی سازوکار خواهرخواندگی شهری در این مطالعه قرار گرفته است.

۲.۱. مفهوم‌پردازی دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی

شهرهای خواهرخوانده به توافق‌های بین‌المللی میان دو یا چند شهر در کشورهای مختلف اطلاق می‌شود که به‌منظور توسعه همکاری‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، آموزشی، علمی و زیست‌محیطی برقرار می‌شوند (Clarke, Zelinsky, 1991).

جدول شماره ۱: انواع روابط بین‌المللی شهرها و تعاریف آن‌ها

اصطلاح انگلیسی	اصطلاح فارسی	تعریف
Sister Cities	شهرهای خواهرخوانده	رابطه رسمی بین دو شهر در کشورهای مختلف با اهداف فرهنگی، اقتصادی و دیپلماتیک.
Twin Cities	شهرهای دوقلو	مشابه شهرهای خواهرخوانده، اما بیشتر در بریتانیا و اروپا رایج است.
Friendship Cities	شهرهای دوست	ارتباط کمتر رسمی که بیشتر بر تعاملات فرهنگی و اجتماعی تمرکز دارد.
Partner Cities	شهرهای شریک	همکاری بین دو شهر، عمدتاً برای توسعه اقتصادی و تجاری.
Affiliated Cities	شهرهای همکار	نوعی ارتباط بین دو شهر برای همکاری‌های علمی، فناوری یا اقتصادی.
Cooperating Cities	شهرهای هم‌تعاون	شهرهایی که در قالب طرح‌های منطقه‌ای، پروژه‌های مشترک اجرا می‌کنند.
Allied Cities	شهرهای متحد	پیوند راهبردی یا سیاسی میان شهرها در مواجهه با چالش‌های جهانی.

منبع: (Clarke, 2010; Zelinsky, 1991; van der Pluijm & Melissen, 2007; Cornago, 2018)

اعتماد، تقویت همزیستی مسالمت‌آمیز و کاهش تنش‌های بین‌المللی بودند (Clarke, 2010; Zelinsky, 1991). نخستین نمونه‌های این نوع همکاری‌ها میان شهرهای بریتانیا و آلمان شکل گرفت و تمرکز آنها عمدتاً بر تعاملات فرهنگی، آموزشی و اجتماعی با هدف ایجاد همبستگی میان جوامع محلی بود.

۲.۲. سیر تاریخی شکل‌گیری شهرهای خواهرخوانده و جایگاه آن در دیپلماسی شهری

ریشه‌های اولیه شکل‌گیری روابط شهرهای خواهرخوانده به دوران پس از جنگ جهانی دوم بازمی‌گردد؛ دوره‌ای که جوامع محلی در کشورهای جنگ‌زده، به‌ویژه در اروپا، در پی بازسازی

چارچوب‌ها مبنای نظری تحلیل نظام‌مند منابع در این پژوهش را فراهم می‌کند:

- (۱) چارچوب نهادی_کارکردی که بر ارزیابی ریسک، اثربخشی و پیامدهای عملی روابط خواهرخواندگی تمرکز دارد،
- (۲) چارچوب شبکه‌محور که این روابط را به‌مثابه بخشی از شبکه‌های بین‌شهری و کنش متقابل بازیگران محلی تحلیل می‌کند و

- (۳) چارچوب توسعه‌محور و حکمرانی شهری که خواهرخواندگی را ابزاری برای یادگیری سیاستی، توسعه پایدار و ارتقای ظرفیت‌های مدیریتی شهرها می‌داند.

در ادبیات اخیر مطالعات جهانی، توجه به بازنگری انتقادی کارکردهای شهرهای خواهرخوانده افزایش یافته است. تهام و شیم با تمرکز بر ارزیابی مجدد روابط خواهرخواندگی، دو چارچوب تحلیلی برای سنجش ریسک و اولویت‌بندی این روابط در ابعاد اقتصادی و اجتماعی_فرهنگی ارائه می‌کنند (Tham & Shim, 2025). یافته‌های آنها نشان می‌دهد که تحلیل خواهرخواندگی نباید به منافع تجاری محدود شود بلکه پیامدهای اجتماعی و فرهنگی نقش تعیین‌کننده‌ای در پایداری و اثربخشی این روابط دارند. آتنگا و همکاران با بررسی تجربی شهرهای غنا و تانزانیا نشان می‌دهند که اگرچه روابط خواهرخواندگی میان شهرهای جنوب جهانی و شهرهای اروپایی و آمریکای شمالی گسترش یافته، شواهد منسجم درباره اثرگذاری آنها بر توسعه پایدار هنوز محدود است. این پژوهش با افزودن بُعد زیست‌محیطی به چارچوب‌های پیشین، بر ضرورت رویکردی چندبعدی و سیاست‌محور برای ارتقای نقش خواهرخواندگی در دستیابی به توسعه پایدار تأکید می‌کند (Atanga et al., 2024). در مطالعات شبکه‌محور، پویایی روابط خواهرخواندگی به‌عنوان فرایندی تکاملی و وابسته به ویژگی‌های ساختاری و نهادی شهرها تحلیل می‌شود. وو و همکاران با بهره‌گیری از مدل کنشگر تصادفی گرا (SAOM) نشان می‌دهند که فعالیت و محبوبیت شهرها، بازبودگی اقتصادی و نزدیکی نهادی از عوامل کلیدی تقویت شبکه‌های خواهرخواندگی هستند، در حالی که شباهت فرهنگی و وابستگی به منابع طبیعی می‌تواند نقش بازدارنده در شکل‌گیری این روابط ایفا کند (Wu et al., 2024).

برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهند که روابط خواهرخواندگی می‌توانند در برابر شوک‌های امنیتی و ادراکی آسیب‌پذیر باشند. کیلبرن و همکاران در مطالعه موردی لاردو و نوئو لاردو نشان می‌دهند که افزایش ترس از جرم، علی‌رغم پیوندهای فرهنگی عمیق، به تضعیف تعاملات اجتماعی و اقتصادی مرزی انجامیده و کارکرد همگرایانه روابط خواهرخواندگی را به‌تدریج محدود کرده است (Kilburn et al., 2013). تنه و زینی با رویکرد کیفی نشان می‌دهند که شباهت‌ها و مکمل‌بودن ظرفیت‌های اقتصادی

فرایند شکل‌گیری و توسعه روابط خواهرشهری را می‌توان به دوره‌های تاریخی متمایز تقسیم کرد. دوره نخست به سال‌های ابتدایی پس از جنگ جهانی دوم بازمی‌گردد که در آن مفهوم شهرهای دوقلو و روابط اولیه میان شهرها پایه‌گذاری شد (Zelinsky, 1991). دوره دوم (به‌ویژه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ میلادی) با گسترش جنبش خواهرشهری در ایالات متحده همراه بود که به توسعه کمی این روابط در سطح جهانی انجامید (Clarke, 2010). در دوره سوم (طی دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰) حوزه‌های همکاری متنوع‌تر شده و موضوعاتی نظیر اقتصاد، فرهنگ و محیط‌زیست به دستورکار روابط بین‌شهری افزوده شد (Cornago, 2018). دوره چهارم، همزمان با پایان جنگ سرد و در دهه ۱۹۹۰، شاهد افزایش تعاملات بین‌المللی شهرها و تقویت روابط خواهرخواندگی، به‌ویژه میان شهرهای شرق و غرب بود (Curtis, 2016). نهایتاً در دوره پنجم (یعنی قرن بیست و یکم) این روابط در قالب شبکه‌های گسترده بین‌شهری و با تأکید بر دیپلماسی شهری، حکمرانی چندسطحی و توسعه پایدار بازتعریف شدند (Acuto & Rayner, 2016; UN-Habitat, 2020). در چارچوب دیپلماسی شهری، روابط خواهرخواندگی به‌عنوان یکی از ابزارهای عملی کنشگری فراملی شهرها شناخته می‌شوند. دیپلماسی شهری به نقش‌آفرینی مستقیم شهرها در روابط بین‌المللی اشاره دارد؛ نقشی که لزوماً تابع سیاست‌های رسمی دولت‌های ملی نیست و بیشتر بر شبکه‌سازی، همکاری‌های مسئله‌محور و قدرت نرم محلی استوار است (Acuto, 2013; van der Pluijm & Melissen, 2007). در این بستر، شهرهای خواهرخوانده می‌توانند در حوزه‌های متعددی ایفای نقش کنند؛ از جمله دیپلماسی اقتصادی از طریق تقویت تجارت و جذب سرمایه‌گذاری، دیپلماسی علمی و آموزشی با ایجاد پیوند میان دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، دیپلماسی زیست‌محیطی از طریق تبادل تجربیات و فناوری‌های پایدار، دیپلماسی فرهنگی با گسترش تبادلات فرهنگی و گردشگری و دیپلماسی بحران در مواجهه با چالش‌هایی نظیر تغییرات اقلیمی و بلایای طبیعی (Wang, Feng, & Zhao, 2023).

در چارچوب دیپلماسی شهری، این روابط را می‌توان به‌عنوان یکی از ابزارهای حکمرانی فراملی شهرها در نظر گرفت که از طریق آن شهرها قادرند در شبکه‌های جهانی تعامل، یادگیری سیاستی و همکاری‌های توسعه‌ای مشارکت کنند.

۲.۳. چارچوب‌های نظری مسلط در مطالعات جهانی و داخلی دیپلماسی شهری

در ادبیات دیپلماسی شهری، روابط خواهرخواندگی در قالب چند چارچوب نظری اصلی تحلیل شده‌اند که هر یک بُعدی از کنشگری بین‌المللی شهرها را تبیین می‌کنند. شناسایی این

بین‌المللی شهرها، توسعه پایدار و تقویت ارتباطات فراملی معرفی کرده و بر ضرورت پیوند میان چارچوب‌های نظری و سیاست‌گذاری شهری تأکید می‌کند (Hosseinpour, 2021).

موسوی شفائی نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری در عصر «فضای جریان‌ها» به ابزاری مکمل برای توسعه ملی تبدیل شده است؛ به گونه‌ای که کلانشهرها از طریق شبکه‌سازی جهانی، همکاری اقتصادی و تبادلات فرهنگی، نقشی فراتر از دیپلماسی رسمی دولت‌ها در سیاست خارجی ایفا می‌کنند (Mousavi Shafaei, 2010). در امتداد این رویکرد کلان، افضلی و کلانی با مطالعه موردی کلانشهر شیراز نشان می‌دهند که روابط خواهرخواندگی می‌تواند به عنوان سازوکاری مؤثر در تحقق توسعه پایدار شهری و تقویت پیوندهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی عمل کند (Afzali and Kalani, 2023).

کریمی (Karimi, 2023) با مرور تجارب موفق جهانی، دیپلماسی شهری را بستری برای بهره‌گیری از فرصت‌های بین‌المللی معرفی می‌کند؛ در حالی که زرکانی و همکاران (Zarghani et al., 2014) و زلفعلی‌فام (Zolfalifam, 2016) بر نقش شهرها به عنوان بازیگران مستقل و فراملی در عرصه روابط بین‌الملل تأکید دارند. در امتداد این رویکرد، امیری و همکاران (Amiri et al., 2023) و شکور و همکاران (Shakour et al., 2022) با ارائه الگوها و مدل‌های تحلیلی، دیپلماسی شهری و خواهرخواندگی را سازوکاری مؤثر در توسعه پایدار شهری و تقویت جایگاه ملی کلانشهرها می‌دانند. از منظر کارکردی، قاسمی و عبدالحی (Ghasemi & Abdollahi, 2017)، افضلی و کلانی (Afzali & Kalani, 2023) و قلی‌پور و همکاران (Gholipour et al., 2018) نشان می‌دهند که روابط خواهرخواندگی می‌تواند منافع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملموسی برای شهرها به همراه داشته باشد. در سطح اجرایی و نهادی، حکیمی و نصیری (Hakimi & Nasiri, 2021)، تفضلی و همکاران (Tafazoli et al., 2022) و زهرانی و همکاران (Zahrani et al., 2020) بر نقش ساختارهای مدیریتی و حقوقی و همچنین ثبات سیاسی در موفقیت پیمان‌های خواهرخواندگی و ایجاد درآمد پایدار شهری تأکید می‌کنند. در نهایت، مطالعات موردی تهران و اصفهان، از جمله پژوهش‌های موید (Moayedfar, 2024) و جلیلی و بصیرت (Jalili & Basirat, 2014) نشان می‌دهند که با وجود ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی، فرهنگی و نهادی قابل توجه، بهره‌برداری از دیپلماسی شهری در ایران همچنان با چالش‌های ساختاری و اجرایی مواجه است. بررسی ادبیات نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی در سطح جهانی از رویکردهای نمادین به تحلیل‌های نهادی، شبکه‌ای و داده‌محور گذار کرده‌اند، در حالی که مطالعات داخلی همچنان عمدتاً بر ابعاد اجرایی و

فرهنگی شهرها می‌تواند خواهرخواندگی را به بستری برای همکاری‌های ملموس، از جمله ایجاد مسیرهای تجاری بین‌المللی و تأسیس مراکز مشترک پژوهشی و فرهنگی، تبدیل کند (Tneh & Zaini, 2024). تومبنگ با بررسی تجربه جاکارتا نشان می‌دهد که همکاری‌های خواهرخواندگی می‌توانند از طریق انتقال فناوری، توسعه اقتصادی، تقویت روابط فرهنگی و بهبود زیرساخت‌ها، به بهینه‌سازی مدیریت شهری و تحقق توسعه پایدار کمک کنند (Tombeng, 2022).

لیو و هو روابط شهرهای خواهرخوانده در چین را به عنوان شبکه‌ای بین‌شهری نوظهور معرفی می‌کنند که در کنار پیوندهای اقتصادی متعارف، می‌تواند نقشی مستقل در شکل‌دهی به شبکه‌های جهانی شهرها ایفا کند (Liu & Hu, 2018). این نگاه شبکه‌محور با تحلیل تاریخی-جغرافیایی زلینسکی هم‌راستا است که گسترش شهرهای خواهرخوانده را جلوه‌ای از جهانی‌شدن مردم‌محور دانسته و به کم‌توجهی پژوهشی به این پدیده در مقایسه با سایر فرآیندهای جهانی اشاره می‌کند (Zelinsky, 1991). در امتداد این رویکرد، راماسامی و کرمر نشان می‌دهند که روابط خواهرخواندگی از طریق کاهش فاصله‌های فرهنگی، می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر برای تقویت تجارت و همکاری‌های اقتصادی میان شهرها، به‌ویژه در پیوندهای فرامنطقه‌ای نیوزیلند و آسیا عمل کند (Ramamamy & Cremer, 1998). در ادبیات داخلی، مطالعات مرتبط با دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی عمدتاً با تمرکز بر تجربه کلانشهر تهران در پیوند با سیاست‌گذاری شهری و حکمرانی محلی شکل گرفته‌اند. عیوضلو با بررسی تجارب جهانی خواهرخواندگی شهری نشان می‌دهد که روابط بین‌شهری از الگوهای دوجانبه سنتی به شبکه‌های پیچیده همکاری‌های فراملی تحول یافته و می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر در توسعه پایدار و ارتقای نقش بین‌المللی کلانشهر تهران مورد استفاده قرار گیرد (Eyvazloo, 2020). مهرنیا با تمرکز بر دیپلماسی شهری، شهرها را بازیگرانی فعال در نظام بین‌الملل معرفی می‌کند و نشان می‌دهد که توسعه تعاملات بین‌شهری می‌تواند به جذب سرمایه‌گذاری، تقویت دیپلماسی علمی و فرهنگی و ارتقای جایگاه تهران در حکمرانی منطقه‌ای و جهانی بینجامد (Mehrnai, 2021).

قورچی با تمرکز بر تجربه تهران نشان می‌دهد که تحقق دیپلماسی شهری مؤثر مستلزم اصلاح ساختار سازمانی شهرداری و ایجاد سازوکارهای منسجم نهادی است و تدوین سند اجرایی دیپلماسی شهری را پیش‌شرط بهره‌گیری عملی از ظرفیت‌های بین‌المللی شهر می‌داند (Ghurchi, 2020). در امتداد این نگاه نهادی، حسین‌پور پویان با ارائه یک مدل مفهومی دیپلماسی شهری، این حوزه را ابزاری راهبردی برای ارتقای جایگاه

Science، Springer و Google Scholar انجام گرفت تا هم پوشش مجلات نمایه شده و هم پوشش منابع خاکستری/ارجاعی تکمیلی فراهم شود. در بخش فارسی نیز پایگاه‌های SID، مگیران، ایران‌داک و نورمگز انتخاب شد تا مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها/رساله‌ها و برخی گزارش‌های علمی پژوهشی داخلی به شکل کامل پوشش داده شود. افزون بر مقالات، مجموعه‌ای از اسناد سیاستی و راهبردی شامل برنامه‌ها و دستورالعمل‌های مرتبط با روابط بین‌الملل شهری (به‌ویژه اسناد مرتبط با تهران)، و اسناد کلان مرتبط با همکاری‌های بین‌شهری در سطح ملی نیز وارد دامنه شد تا شکاف میان دانش علمی و بستر اجرایی قابل بررسی باشد.

کلیدواژگان بر پایه مرور اولیه ادبیات، اصطلاحات رایج در مطالعات بین‌المللی و معادل‌های فارسی آنها استخراج و در قالب رشته‌های ترکیبی طراحی شد. راهبرد جست‌وجو به‌گونه‌ای تنظیم شد که سه هسته را همزمان پوشش دهد: (۱) دیپلماسی شهری/روابط بین‌شهری، (۲) خواهرخواندگی و گونه‌های آن و (۳) حکمرانی/سیاست‌گذاری/چارچوب‌ها و مدل‌ها.

الف) رشته‌های جست‌وجوی انگلیسی:

("city diplomacy" OR "urban diplomacy" OR "municipal diplomacy" OR "local diplomacy" OR "Para diplomacy ("AND ("sister city" OR "sister cities" OR "twin city" OR "twin cities" OR "town twinning" OR "friendship city" OR "partner city" OR "inter-city relations" OR "city-to-city") AND (governance OR "multi-level governance" OR policy OR "policy design" OR institution* OR framework OR model OR indicator* OR evaluation OR network*))

ب) رشته تکمیلی شبکه‌ای (برای مطالعات شبکه شهری):

("sister cities" OR "town twinning" OR "inter-city network*" OR "city network*") AND (network OR "social network analysis" OR SNA OR "stochastic actor-oriented model" OR SAOM OR centrality OR "network evolution")

پ) رشته‌های جست‌وجوی فارسی (قابل استفاده در SID/مگیران/نورمگز/ایران‌داک)

("دیپلماسی شهری" و "دیپلماسی شهر" و "دیپلماسی فراملی" و "پارادیپلماسی")
"خواهرخواندگی شهرها" و "شهرهای خواهرخوانده" و "خواهرشهر" و "شهرهای دوقلو" و "روابط شهر به شهر" و "روابط بین‌شهری"

پس از اجرای جست‌وجو، مجموعه‌ای برابر با ۲۳۸۳ رکورد (مقاله، پایان‌نامه/رساله، گزارش/اسناد) استخراج شد. سپس غربالگری در سه مرحله انجام گرفت و در هر مرحله دلایل حذف مستندسازی شد:

سازمانی متمرکز بوده و از پیوند مؤثر میان نظریه، داده و سیاست‌گذاری فاصله دارند. این نابرابری تحلیلی، شکاف دانشی موجود در ادبیات ایرانی دیپلماسی شهری را تبیین کرده و ضرورت انجام مرورهای نظام‌مند و تحلیلی را برجسته می‌سازد. همچنین مرور پیشینه ۳۶۵ مقاله و ۱۶ رساله نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی در ایران و جهان عمدتاً در سطح نمادین باقی مانده و کمتر به سطح راهبردی، نهادی و داده‌محور رسیده است. تحلیل مضمون منابع چهار جریان دانشی اصلی (نظری-مفهومی، نهادی-سیاستی، فرهنگی-اجتماعی و دانشی-تکنولوژیک) را آشکار می‌کند که در آن غلبه با رویکرد نهادی و سیاستی است، در حالی که ابعاد اقتصادی، فناورانه و روش‌های مدل‌سازی و داده‌محور سهم اندکی دارند. این الگو، همراه با تنوع و عدم‌اجماع در تفسیر نقش دیپلماسی شهری (علت، میانجی یا پیامد توسعه شهری)، بیانگر شکاف نظری و روش‌شناختی معنادار میان ادبیات داخلی و تحولات جدید ادبیات بین‌المللی است.

بر پایه این چارچوب نظری، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش مرور نظام‌مند ادبیات، تلاش می‌کند ابعاد مفهومی و سازوکارهای اصلی روابط خواهرخواندگی شهری را در مطالعات جهانی و داخلی استخراج و صورت‌بندی کند. بدین منظور، مفاهیم و مضامین استخراج‌شده از منابع علمی در قالب یک مدل مفهومی تلفیق شده‌اند که در بخش یافته‌ها و در قالب نمودارهای تحلیلی ارائه شده است.

۳. روش

این پژوهش با رویکرد مرور نظام‌مند انجام شده است تا با گردآوری، ارزیابی و تلفیق نظام‌مند شواهد علمی و اسناد سیاستی، تصویر دقیقی از مسیر تحول ادبیات «دیپلماسی شهری» و «روابط خواهرخواندگی» ارائه کند و از خلال تحلیل مضمون، مؤلفه‌ها و مضامین اصلی قابل استفاده برای حکمرانی و سیاست‌گذاری روابط بین‌شهری استخراج شود. انتخاب مرور نظام‌مند به این دلیل انجام گرفت که ادبیات این حوزه در چند رشته (روابط بین‌الملل، برنامه‌ریزی شهری، حکمرانی چندسطحی، مطالعات شبکه) پراکنده است و بدون یک روش ساخت‌یافته، خطر گزینش سلیقه‌ای منابع و تکرار کلی‌گویی‌های نمادین افزایش می‌یابد. بنابراین فرایند پژوهش به‌صورت گام‌به‌گام و مستند، مطابق منطق PRISMA (منطق شفاف گزارشگری مراحل جست‌وجو و غربالگری) پیش رفت.

دامنه زمانی منابع انگلیسی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۵ و منابع فارسی ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۵ تعریف شد. انتخاب این بازه‌ها برای پوشش مرحله تثبیت ادبیات «دیپلماسی شهری» در سطح بین‌المللی و همزمان رصد رشد ادبیات داخلی در دهه‌های اخیر انجام شد. جست‌وجو در پایگاه‌های بین‌المللی شامل Web of

مرحله نخست: غربالگری عنوان و چکیده (حذف ۱۷۴۰)

رکورد)

هدف این مرحله حذف مطالعاتی بود که با وجود داشتن واژگان مشترک، از نظر موضوعی و تحلیلی همراستا با پژوهش نبودند. دلایل اصلی حذف در این مرحله شامل چند دسته بود: نخست، مطالعاتی که واژه‌هایی مانند «دیپلماسی» یا «شبکه شهری» را به کار برده بودند اما موضوع آنها اساساً به حوزه‌های غیرمرتبط (مانند دیپلماسی انرژی، دیپلماسی عمومی دولت‌ها بدون سطح شهری، یا شبکه‌های حمل‌ونقل/زیرساخت بدون پیوند به روابط بین‌شهری) مربوط می‌شد. دوم، مطالعاتی که صرفاً روایت تاریخی یا فرهنگی از تبادلات شهری ارائه می‌کردند اما هیچ پیوندی با حکمرانی، سیاست‌گذاری یا سازوکارهای نهادی/عملیاتی نداشتند. سوم، منابعی که صرفاً ذکر موردی از یک شهر خواهرخوانده داشتند اما فاقد چارچوب تحلیلی، مسئله پژوهشی روشن یا خروجی قابل استفاده برای تحلیل مضمون بودند. چهارم، موارد تکراری آشکار (به‌ویژه در Google Scholar) که همان مقاله را با نسخه‌های مختلف (پری‌پرینت/نسخه ژورنالی/نسخه مخزن دانشگاهی) تکرار می‌کردند نیز در همین مرحله علامت‌گذاری و حذف شدند.

مرحله دوم: غربالگری متن کامل (حذف ۴۲۵ رکورد)

در این مرحله، متن کامل منابع باقی‌مانده بررسی شد تا کیفیت و کفایت علمی آنها احراز گردد. دلایل حذف در این مرحله عموماً کیفی و روش‌شناختی بود. بخشی از مقالات با وجود ارتباط موضوعی، فاقد روش روشن بودند (مثلاً صرفاً یک یادداشت/Essay بدون روش گردآوری داده یا منطق استنتاج). بخشی دیگر دارای داده‌های ناکافی یا نتیجه‌گیری‌های غیرقابل اتکا بودند (ادعاهای بزرگ بدون شواهد یا بدون ارجاع معتبر). دسته‌ای نیز از نظر محتوایی «تکرار ادبیات» محسوب می‌شدند؛ یعنی بدون افزودن مفهوم جدید، صرفاً مروری غیرسیستماتیک بر چند منبع ارائه داده بودند. همچنین بخشی از منابع به دلیل

عدم دسترسی به متن کامل یا ناقص بودن اطلاعات (فاقد چکیده/فاقد متن کامل/دسترسی محدود و عدم امکان بازیابی) کنار گذاشته شدند.

مرحله سوم: ارزیابی کیفی نهایی و همراستایی با هدف پژوهش (حذف ۱۸۰ رکورد)

در مرحله نهایی، تمرکز بر این بود که آیا منبع می‌تواند در استخراج مضامین و ساخت چارچوب تحلیلی پژوهش نقش ایفا کند یا خیر. بنابراین مطالعاتی حذف شدند که یا بسیار خرد و محلی بودند و قابلیت تعمیم/کدگذاری در سطح مضمون‌های کلان را نداشتند، یا با وجود کیفیت مناسب، صرفاً بر یک بعد بسیار محدود (مثلاً صرفاً یک جشنواره فرهنگی یا تبادل کوتاه‌مدت) تمرکز داشتند و هیچ دلالت نهادی/سیاستی/شبکه‌ای ارائه نمی‌کردند. همچنین، منابعی که ارزیابی کیفی آنها بر اساس چک‌لیست‌های CASP/JBI زیر آستانه تعیین‌شده قرار می‌گرفت، از جمله در مواردی مانند عدم شفافیت در طراحی مطالعه، ابهام در روش نمونه‌گیری یا گردآوری داده، فقدان اعتبارسنجی، یا ناسازگاری میان داده‌ها و نتایج، در این مرحله کنار گذاشته شدند. در این ارزیابی، معیارهایی مانند وضوح هدف پژوهش، تناسب طراحی مطالعه، شفافیت روش گردآوری و تحلیل داده‌ها، قابلیت اتکای شواهد و انسجام میان یافته‌ها و نتیجه‌گیری مدنظر قرار گرفت. نتایج این ارزیابی نشان داد که مطالعات منتخب نهایی، از نظر کفایت روش‌شناختی، شفافیت گزارش و تناسب با هدف پژوهش، در سطح قابل قبول تا بالا قرار دارند. در نهایت، ۲۱۸ مقاله علمی و ۱۸ سند سیاستی واجد کیفیت لازم برای ورود به مرحله تحلیل نهایی و استخراج چارچوب مفهومی تشخیص داده شدند. این مجموعه مبنای تحلیل مضمون، دسته‌بندی جریان‌های دانشی و ترسیم روابط میان مؤلفه‌های نهادی، شبکه‌ای، فرهنگی و فناورانه قرار گرفت (تصویر شماره ۱).

تصویر شماره ۱: فرایند سه مرحله‌ای مرور سیستماتیک و غربالگری

صورت‌بندی نقش دیپلماسی شهری (علت/میانجی/پیامد) ثبت شد. سپس تحلیل مضمون با هدف استخراج مؤلفه‌های تکرارشونده، سازوکارهای کلیدی موفقیت/شکست و الگوهای غالب در ادبیات انجام گرفت تا در بخش یافته‌ها به صورت چارچوب مفهومی و دلالت‌های سیاستی ارائه شود (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: نمونه کدگذاری یک مقاله غربال شده

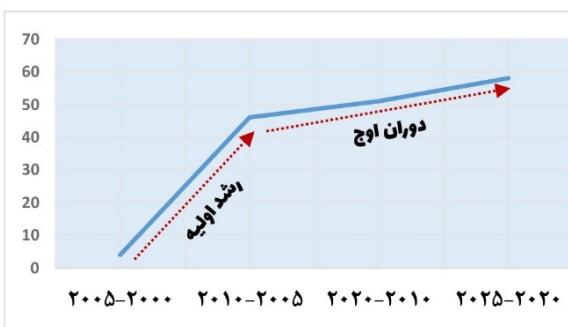
پژوهشگر (سال)	قلمرو	مقیاس/مورد	موضوع	نتیجه کلیدی	جریان دانشی
عیوضلو (۱۳۹۹)	داخلی	شهرهای جهان/تهران	تحول خواهرخواندگی	گذار از نماد فرهنگی به شبکه‌های چندوجهی اقتصادی-اجتماعی	نهادی-سیاستی

۴. بحث و یافته‌ها

۴.۱. توزیع تاریخی مقالات منتخب بر اساس میانگین سالانه انتشار

بررسی روند انتشار نشان می‌دهد که مطالعات دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی در منابع انگلیسی از چهار مقاله در دوره ۲۰۰۵-۲۰۰۸ به ۵۸ مقاله در ۲۰۲۰-۲۰۲۵ افزایش یافته است.

در منابع فارسی نیز تعداد مقالات از ۱۵ مورد در ۱۳۸۵-۱۳۹۰ به اوج ۱۸ مقاله در ۱۳۹۵-۱۴۰۰ رسیده و در دوره ۱۴۰۰-۱۴۰۵ به ۱۴ مقاله کاهش یافته است. در مجموع، این حوزه در ادبیات انگلیسی روندی رو به رشد و در ادبیات فارسی ثباتی نسبی داشته است.

تصویر شماره ۲: توزیع تاریخی مقالات در حوزه دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی (فارسی و انگلیسی)

رویکرد امکان شناسایی مضامین هسته‌ای و تمایز آنها از مفاهیم فرعی یا موردی را فراهم ساخت و نشان داد که برخی مفاهیم، نظیر «حاکمیت چندسطحی»، به‌عنوان بنیان‌های نظری مشترک در میان طیفی از پژوهشگران و در دوره‌های زمانی متفاوت تکرار شده‌اند. بر این اساس، مرحله نخست یافته‌ها بر آشکارسازی الگوهای مفهومی غالب و مسیرهای همگرایی و واگرایی در ادبیات جهانی متمرکز است و مبنای ورود به تحلیل‌های ترکیبی و تبیینی در مراحل بعدی قرار می‌گیرد (جدول شماره ۳).

مفاهیم استخراج‌شده در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند. ابتدا کدهای اولیه از متون استخراج، سپس مفاهیم مشابه در حوزه‌هایی مانند حکمرانی، راهبرد، اجرا، توانمندسازی و ارزیابی دسته‌بندی شدند. در مرحله نهایی، با بررسی فراوانی و هم‌رخدادی مفاهیم، مضامین کلان و مدل مفهومی پژوهش شکل گرفت. نتایج نشان داد مفاهیم نظری مانند «دیپلماسی شبکه‌ای» در عمل از طریق شاخص‌هایی چون انتقال فناوری و خوشه‌های نوآوری تحقق می‌یابند. بر اساس روش تحلیل مضمون، فرآیند کدگذاری در سه مرحله انجام شد.

تحول ادبیات دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی را می‌توان در سه مرحله خلاصه کرد: مرحله نخست با تأکید بر نقش نمادین این روابط، مرحله دوم با تمرکز بر کارکردهای اقتصادی، نهادی و شبکه‌ای و مرحله سوم با توجه به نوآوری شهری، یادگیری بین‌شهری و دیپلماسی دیجیتال. این روند نشان می‌دهد که خواهرخواندگی از ابزاری نمادین به سازوکاری برای یادگیری سیاستی، انتقال دانش و تولید ارزش در شبکه‌های شهری تبدیل شده است.

۴.۲. شناسایی مضامین و مقولات کلیدی در مطالعات بین‌شهری

در گام نخست تحلیل یافته‌ها، مفاهیم اولیه و شاخص‌های کلیدی استخراج‌شده از مطالعات منتخب، از طریق تحلیل مضمون و کدگذاری تطبیقی مورد بررسی قرار گرفتند. بدین منظور، هر یک از مفاهیم پرتکرار در ادبیات دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی شناسایی و سپس بر اساس میزان تکرار، همپوشانی مفهومی و جایگاه تحلیلی آنها در آثار صاحب‌نظران مختلف، در قالب جدول‌های مقایسه‌ای ساماندهی شدند. این

در مرحله نخست، با مرور نظام‌مند متون منتخب، ۱۲۴ کد اولیه استخراج شد که بیانگر مفاهیم کلیدی مرتبط با دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی بودند. در مرحله دوم، این کدها بر اساس شباهت معنایی و همپوشانی مفهومی در ۲۳ مقوله مفهومی دسته‌بندی شدند. در مرحله سوم، با تحلیل روابط میان

این مقوله‌ها و بررسی فراوانی و هم‌رخدادی آنها در ادبیات، پنج مقوله کلان استخراج شد که چارچوب مفهومی نهایی پژوهش را شکل می‌دهند. جدول شماره ۳ توزیع مفاهیم اولیه در آثار صاحب‌نظران مختلف را نشان می‌دهد و مبنای استخراج مقوله‌های مفهومی در مراحل بعدی تحلیل است.

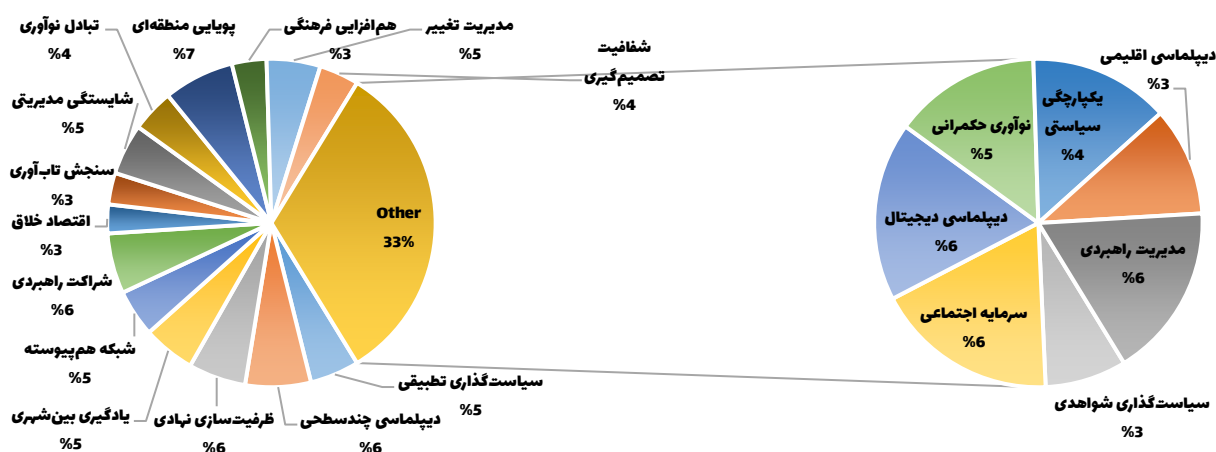
جدول شماره ۳: مفاهیم اولیه و شاخص‌های استخراج‌شده از دیدگاه صاحب‌نظران حوزه دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی

مفاهیم اولیه/شاخص صاحب نظر	سال	Acutio	Kosovac	Hartley	Sánchez	Klaus	Pejic	Kling	Morissette	Tsouros	Marchetti	Curtis	Toly	Aust	Maillart	Landry	Barber	Shoshan	Susskind
حاکمیت چندسطحی	۲۰۱۷	**	*		*			*					*			*			
هم‌ترازی راهبردی	۲۰۱۷	**		**		*	*		**					**		*	*		**
نقشه ذی‌نفعان	۲۰۲۱	**	*		*		*			*		*	*	**	**			**	
تحلیل سناریو	۲۰۲۱	*	*		*			*	*		*		**			*	*		*
ارزیابی پیامد	۲۰۲۱	**	*	*		*	*				*	**		*			*		
سبد پروژه	۲۰۲۱	*	*		*					*		**	**		*		*		
معماری نهادی	۲۰۲۱	**		**		*	*	*			*			*	*			*	
تأمین مالی ترکیبی	۲۰۲۱	*	*	*	*			*	**				*			**	*		
دیپلماسی شبکه‌ای	۲۰۲۱	*	*		*	*			*	*		*			*	**	**		
انتقال فناوری	۲۰۲۱	*	*	*	*	*	*		**	**	**	**		**	**		**		**
برندسازی شهری	۲۰۲۱	*	*		*		*	**				**			**				
هم‌سرمایه‌گذاری	۲۰۲۱	*	*	*	*	*			*			*		*		*	*		
کریدور گردشگری	۲۰۲۱	*		*	*	*	*				**			**			**		
خوشه نوآوری	۲۰۲۱	*	*	*	*	*			*			*				*	*		
تاب‌آوری سیستمی	۲۰۲۱	**			**			*		**			**	*		*	*		
یادگیری تطبیقی	۲۰۲۱		*	*	*	*				*			*				*		
پروتکل همکاری	۲۰۲۱			*	*	*				*							*		
شاخص نتیجه‌ای	۲۰۲۱	*	*			*	*									*			
حکمرانی داده	۲۰۲۱	*	*		**				*	**	**	**			**	**			
نقشه راه	۲۰۲۱	*												*					
مدیریت دانایی	۲۰۲۱		*	*				*										*	
سیاست‌گذاری تطبیقی	۲۰۲۱	*	*	*	*	*	**			*				**		*	**		
دیپلماسی چندسطحی	۲۰۲۱	*	*	*	*	*			*			*	*			*			
ظرفیت‌سازی نهادی	۲۰۲۱	*	*		**	*		*		*	*	*			*				
یادگیری بین‌شهری	۲۰۲۱	*	*		*	*	*	*		*	*	*	*		*	*			*
شبکه هم‌پیوسته	۲۰۲۱	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

*	**		*		*		*		*		*		*		*		شراکت راهبردی
					*						*		*				اقتصاد خلاق
				*					*	*							سنجش تاب‌آوری
	*	*		**		*		**		*		*					شایستگی مدیریتی
			*					*				*		*		**	تبادل نوآوری
*	*				*			*		*		*	*	*	*		پویایی منطقه‌ای
			*		*			*									هم‌افزایی فرهنگی
**		**			*				**					*	*		مدیریت تغییر
		**						*			**						شفافیت تصمیم‌گیری
				**							*	*	*				سیاست‌گذاری شواهدی
	*		*	*	*			*	*			**	*				سرمایه اجتماعی
		*			*		**			*	*			**			دیپلماسی دیجیتال
	*	*			*		*		*		*	**					نوآوری حکمرانی
راهنما:																	
* = اشاره یا استفاده از مفهوم در اثر مورد بررسی (یک بار)، ** = تکرار یا تأکید بیش از یک‌بار بر مفهوم در اثر مورد بررسی																	

شبکه‌ای»، «انتقال فناوری» و «خوشه‌های نوآوری» دامنه همکاری شهرها را گسترش می‌دهند. تکرار مؤلفه‌های «تاب‌آوری سیستمی»، «یادگیری تطبیقی» و «حکمرانی داده» نیز نشان می‌دهد که پایداری این روابط به بازخورد، ارزیابی نتیجه‌محور و مدیریت دانش وابسته است. جدول شماره ۳ مبنای استخراج مدل نهایی پژوهش در تصویر شماره ۳ است.

یافته‌های تحلیل مضمون نشان می‌دهد که الگوی مفهومی بهره‌برداری از روابط خواهرخواندگی، از بنیان‌های حکمرانی و نهادی تا اجرا، یادگیری، ارزیابی و پایداری امتداد دارد (جدول شماره ۳). در این میان، «حکمرانی چندسطحی» و «همترازی راهبردی» هسته اصلی مدل را تشکیل می‌دهند و مفاهیمی مانند «معماری نهادی»، «سبد پروژه» و «تأمین مالی ترکیبی» زمینه اجرای عملی آن را فراهم می‌کنند. همچنین «دیپلماسی

تصویر شماره ۳: درصد حضور مفاهیم کلیدی در ادبیات جهانی دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی شهرها

تحلیل نظام‌مند منابع نشان می‌دهد که ادبیات دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی حول چند مضمون مرتبط شکل گرفته است. «یکپارچگی چندسطحی» به‌عنوان محور اصلی، بر هماهنگی سطوح شهری، ملی و فراملی تأکید دارد. «شبکه‌مندی نهادی و کنشگران» نیز گذار به الگوهای شبکه‌ای و تولید ارزش مشترک را نشان می‌دهد. همچنین، «عقلانیت تصمیم و راهبری

بررسی هم‌رخدادی مفاهیم نشان می‌دهد که ساختار دیپلماسی شهری از سه لایه تشکیل شده است: حکمرانی و تنظیم نهادی، سازوکارهای راهبردی و اجرایی و فرایندهای یادگیری، نوآوری و شبکه‌سازی. تعامل این لایه‌ها، روابط خواهرخواندگی را به سازوکاری چندسطحی و یادگیرنده تبدیل می‌کند.

تحول» و «نهادمندی اجرا» بر نقش داده، سناریو، نقشه راه، معماری نهادی و تأمین مالی در اجرای پایدار راهبردها تأکید دارند. در مجموع، برنامه‌ریزی خواهرخواندگی فرایندی پویا، یادگیرنده و نهادمند است.

تصویر شماره ۴: تقسیم‌بندی سه‌گانه تم‌های نهایی بر اساس مرور مضامین اصلی در حوزه روابط خواهرخواندگی

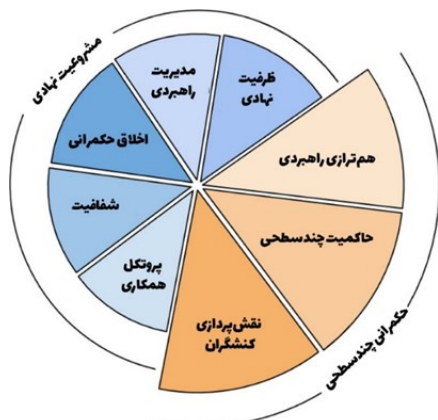
شده است که از تعامل عوامل حکمرانی، نهادی، فرهنگی و دانشی شکل می‌گیرد. از این منظر، روابط خواهرخواندگی فرایندی پویا و چندبازیگری است که در سطوح محلی، ملی و فراملی بازتعریف می‌شود. در ادامه، هر یک از مقوله‌ها به تفکیک تفسیر می‌شوند.

تحلیل محتوای نظام‌مند به استخراج ۱۲۴ کد اولیه، ۲۳ مقوله مفهومی و پنج مقوله کلان انجامید که ساختار حوزه دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی را تبیین می‌کنند (جدول شماره ۴). این مقوله‌ها نشان می‌دهند که خواهرخواندگی از سازوکاری نمادین به فرایندی شبکه‌ای، چندسطحی و یادگیرنده تبدیل

جدول شماره ۴: تحلیل محتوای تفسیری مضامین اصلی در حوزه ساختار مفهومی حوزه دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی

نمونه واحد های معنی فشرده		نمونه کد	حوزه محتوایی	مقوله	مفهوم اولیه (مضمون)	درصد تکرار مقوله
ضرورت هماهنگی عمودی و افقی سیاست‌های شهری برای پرهیز از جزیره‌ای شدن تصمیم‌ها و دستیابی به انسجام عملکردی	هم‌ترازی سیاستی	حکمرانی	هم‌ترازی راهبردی	یکپارچگی چندسطحی	۸۲٪	۶۳٪
بازتعریف نقش نهادهای محلی در تعامل با سطوح ملی و بین‌المللی برای دستیابی به حکمرانی چندسطحی	توزیع اقتدار	حکمرانی	حاکمیت چندسطحی	یکپارچگی چندسطحی	۷۸٪	۱۰۸٪
شناسایی، نقشه‌برداری و طبقه‌بندی ذی‌نفعان جهت افزایش شفافیت و مدیریت تعارض منافع در دیپلماسی	نقشه‌ذی‌نفعان	حکمرانی	نقش‌پردازی کنشگران	شبکه‌مندی نهادی	۶۴٪	۷۳٪
استفاده از روش‌های سناریونگاری برای مواجهه با آینده‌های بدیل در روابط بین‌شهری و پیش‌بینی ریسک‌ها	آینده‌نگاری	راهبرد	تحلیل سناریو	عقلانیت تصمیم	۵۹٪	۶۱٪
طراحی ساختارهای چندبخشی و منعطف برای اجرای سیاست‌های بین‌شهری از طریق نهادهای هماهنگ‌کننده	طرح‌نهاد	اجرا	معماری نهادی	نهادمندی اجرا	۶۷٪	۷۳٪
پیوند پروژه‌های اقتصادی، فرهنگی و فناورانه در قالب بسته‌های راهبردی برای تحقق مأموریت‌های خواهرخواندگی	بسته‌پروژه	اجرا	سبد پروژه راهبردی	کارایی راهبردی	۵۴٪	۶۱٪
به‌کارگیری سازوکارهای تأمین مالی ترکیبی از منابع محلی، بخش خصوصی و نهادهای بین‌المللی	آمیخت مالی	اجرا	تأمین مالی ترکیبی	پایداری اقتصادی	۵۱٪	۵۸٪
گسترش شبکه همکاری میان شهرها برای ایجاد خوشه‌های یادگیرنده و دیپلماسی شبکه‌ای فعال	شبکه‌تعامل	توانمندساز	دیپلماسی شبکه‌ای	یادگیری شبکه‌ای	۸۵٪	۹۱٪
تسهیل انتقال دانش و فناوری میان شهرهای همکار برای ارتقای ظرفیت نوآوری و کارایی شهری	انتقال نوآوری	توانمندساز	انتقال فناوری	نوآوری سازمانی	۸۱٪	۹۳٪
برندسازی شهری از طریق نمایش هویت فرهنگی مشترک و روایت‌های جمعی در سطح بین‌المللی	برندهویت	توانمندساز	برندسازی شهری	سرمایه نمادین	۴۲٪	۴۷٪
ایجاد شبکه‌های گردشگری فرهنگی و اقتصادی در محورهای خواهرخواندگی جهت تبادل پایدار منابع	گردشگری توسعه	توانمندساز	گردشگری فرهنگی	سرمایه فرهنگی	۴۹٪	۵۱٪
شکل‌دهی خوشه‌های نوآوری شهری مبتنی بر همکاری سه‌گانه دانشگاه، دولت و صنعت	خوشه‌نوآور	توانمندساز	خوشه نوآوری	کارآفرینی شهری	۷۲٪	۷۵٪
طراحی سازوکارهای تاب‌آوری نهادی برای مواجهه با بحران‌های اقلیمی و اقتصادی در روابط بین‌شهری	پایداری نهاد	پایداری	تاب‌آوری سیستمی	تاب‌آوری شهری	۷۴٪	۷۶٪
استقرار چرخه‌های یادگیری مستمر برای اصلاح سیاست‌ها و تصمیمات مبتنی بر بازخوردهای تجربی	یادگیری تطبیقی	پایداری	یادگیری تطبیقی	یادگیری سازمانی	۶۳٪	۶۵٪

۵.۱٪	۴.۵٪	انسجام نهادی	پروتکل همکاری	حکمرانی	آیین همکاری	تدوین پروتکل‌های همکاری رسمی جهت تسهیل تعاملات داده‌ای، تصمیم‌گیری و نظارت مشترک
۵.۹٪	۵.۶٪	پاسخگویی داده‌محور	شاخص‌های نتیجه‌ای	ارزیابی	پیمادسنجی	ارزیابی پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برنامه‌های بین‌شهری برای سنجش اثربخشی سیاست‌ها
۷.۱٪	۶.۹٪	داده‌محوری راهبردی	حکمرانی داده	ارزیابی	داده‌حکمرانی	توسعه نظام حکمرانی داده برای پشتیبانی از تصمیم‌گیری شواهدی و شفافیت عملکردی
۵.۳٪	۴.۷٪	راهبری تحول	نقشه راه	راهبرد	نقشه‌راهبرد	طراحی نقشه راه تحول برای هدایت تدریجی از تفاهم تا ارزیابی و بازنگری
۴.۹٪	۴.۳٪	یادگیری سازمانی	مدیریت دانایی	پایداری	ذخیره‌دانش	نظام‌مند کردن مستندسازی، ذخیره‌سازی و اشتراک‌گذاری دانش حاصل از همکاری‌های شهری
۴.۸٪	۴.۶٪	مشروعیت نهادی	شفافیت و اخلاق	حکمرانی	اخلاق دیپلماسی	استقرار شاخص‌های اخلاقی و شفافیت تصمیم برای جلوگیری از سلطه منافع سیاسی در همکاری‌های شهری
۷.۱٪	۶.۸٪	هوشمندسازی روابط	دیپلماسی دیجیتال	توانمندساز	تحول دیجیتال	بهره‌گیری از فناوری‌های هوشمند و پلتفرم‌های دیجیتال برای توسعه ارتباطات بین‌شهری
۵.۶٪	۵.۲٪	توسعه پایدار شهری	دیپلماسی اقلیمی	پایداری	اقلیم‌محور	هم‌افزایی میان سیاست‌های زیست‌محیطی و دیپلماسی شهری برای مقابله با تغییرات اقلیمی
۵.۷٪	۵.۵٪	یادگیری تطبیقی	سیاست‌گذاری تطبیقی	ارزیابی	تطبیق‌سنجی	ارزیابی مقایسه‌ای سیاست‌ها بر اساس شواهد و داده‌های میان‌شهری برای بهبود تطبیقی راهبردها

تصویر شماره ۵: ساختار مقوله کلان «حکمرانی چندسطحی و مشروعیت نهادی» و زیرمقوله‌های مفهومی آن

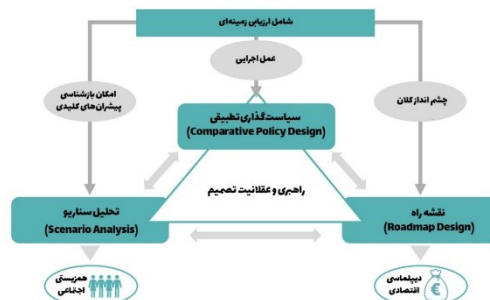
مقوله کلان ۲: راهبری و عقلانیت تصمیم
مقوله «راهبری و عقلانیت تصمیم» بر بُعد شناختی و تحلیلی دیپلماسی شهری تمرکز دارد و به چگونگی شکل‌گیری تصمیم‌ها در بستر روابط بین‌شهری می‌پردازد. این مقوله نشان می‌دهد که تصمیم‌سازی در دیپلماسی شهری می‌تواند از اتکای صرف بر شهود، مصلحت‌های مقطعی یا واکنش به فشارهای بیرونی فاصله گرفته و به فرایندی مبتنی بر تحلیل، یادگیری و آینده‌نگری تبدیل شود. در این چارچوب، راهبری نه به معنای مدیریت اجرایی روزمره، بلکه به عنوان ظرفیتی تحلیلی برای درک عدم قطعیت‌ها، ارزیابی گزینه‌ها و هدایت تصمیم‌ها در شرایط پیچیده شهری درک می‌شود (Ansell & Gash, 2008; Sørensen & Torfing, 2009; Bovaird & Löffler, 2009; Rhodes, 2007; Klijn & Teisman, 2003; Castán Broto & Bulkeley, 2013; Frantzeskaki & Loorbach, 2010; Jänicke, 2012; Schreurs & Tiberghien, 2007; Dodgson, Gann, & Salter, 2008; Sager, 2011).

مقوله کلان ۱: حکمرانی چندسطحی و مشروعیت نهادی
مقوله حکمرانی چندسطحی و مشروعیت نهادی به چگونگی سازمان‌یافتگی قدرت، تعامل نهادها و سازوکارهای اعتماد در روابط بین‌شهری اشاره دارد. در این چارچوب، دیپلماسی شهری در بستر شبکه‌ای از کنشگران محلی، ملی و فراملی شکل می‌گیرد که هر یک دارای نقش‌ها، اختیارات و منطق کنش متفاوتی هستند. شهرها در این ساختار نه تنها به عنوان واحدهای اجرایی بلکه به عنوان کنشگرانی نهادی با ظرفیت مشارکت در فرآیندهای تصمیم‌گیری بین‌شهری ظاهر می‌شوند. در این مقوله، مشروعیت نهادی به عنوان بُعد هنجاری حکمرانی، نقشی محوری در تداوم و اثربخشی روابط خواهرخواندگی ایفا می‌کند. شفافیت در تصمیم‌گیری، پاسخگویی نهادها و رعایت اصول اخلاقی، زمینه‌ساز اعتماد میان کنشگران مختلف بوده و از شخصی‌شدن یا مقطعی‌شدن همکاری‌ها جلوگیری می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که هرچه قواعد همکاری روشن‌تر و نقش کنشگران تعریف‌شده‌تر باشد، روابط بین‌شهری از سطح تعاملات غیررسمی و نمادین فاصله گرفته و به سمت الگوهای نهادی پایدار حرکت می‌کند. مجموع، این مقوله نشان می‌دهد که کیفیت روابط خواهرخواندگی بیش از آن که به تعداد توافقات یا سطح رسمی آن‌ها وابسته باشد، به نحوه تنظیم نهادی، میزان مشروعیت تصمیم‌ها و الگوی تعامل میان کنشگران مختلف بستگی دارد (تصویر شماره ۵). این یافته، تبیین‌کننده و تأییدکننده رویکرد نهادی-کارکردی است که در چارچوب نظری پژوهش (بخش ۲.۳) بر آن تأکید شد. در واقع، یافته‌های این بخش نشان می‌دهد که چگونه ساختار قدرت از مدل‌های کلاسیک دیپلماسی ملی (ذکر شده در پیشینه) به سمت «حکمرانی چندسطحی» با محوریت شهرداری‌ها کوچ کرده است.

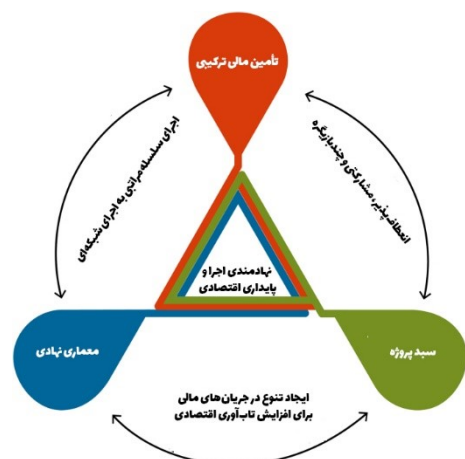
یافته‌ها نشان می‌دهد که عقلانیت تصمیم در روابط خواهرخواندگی بر سه سازوکار مکمل استوار است. نخست، تحلیل سناریو که امکان مواجهه نظام‌مند با آینده‌های محتمل را فراهم می‌کند و تصمیم‌سازان را نسبت به ریسک‌ها، پیشران‌ها و پیامدهای متفاوت آگاه می‌سازد. دوم، نقش پیونددهنده میان چشم‌اندازهای کلان و کنش‌های اجرایی را ایفا کرده و مسیر تصمیم‌ها را در طول زمان قابل پیگیری و ارزیابی می‌کند. سوم، سیاست‌گذاری تطبیقی که از طریق مقایسه و یادگیری از تجربه دیگر شهرها، امکان اصلاح و بازاندیشی مستمر تصمیم‌ها را فراهم می‌آورد. این سه سازوکار در کنار یکدیگر، تصمیم‌سازی را به فرایندی پویا، بازاندیشانه و یادگیرنده تبدیل می‌کنند. در مجموع، این مقوله نشان می‌دهد که کیفیت تصمیم در دیپلماسی شهری بیش از آن که تابع اراده‌های فردی یا فشارهای بیرونی باشد، به میزان بهره‌گیری از ابزارهای تحلیلی، ظرفیت یادگیری نهادی و توانایی مواجهه با عدم قطعیت وابسته است. راهبری و عقلانیت تصمیم، بدین معنا، بستر شناختی لازم را برای گذار از تصمیم‌های واکنشی و کوتاه‌مدت به الگوهای تصمیم‌سازی پایدار و قابل تطبیق فراهم می‌سازد و نقش مهمی در ارتقای کارآمدی روابط بین‌شهری ایفا می‌کند (تصویر شماره ۶).

مقوله کلان ۳: نهادمندی اجرا و پایداری اقتصادی
مقوله «نهادمندی اجرا و پایداری اقتصادی» به بُعد عملیاتی و تحقق‌پذیر دیپلماسی شهری می‌پردازد و نشان می‌دهد که گذار از توافقات و برنامه‌های مفهومی به اقدامات ملموس، مستلزم استقرار سازوکارهای نهادی و اقتصادی پایدار است. این مقوله بر این نکته تأکید دارد که اثربخشی روابط خواهرخواندگی نه صرفاً به کیفیت طراحی سیاست‌ها بلکه به ظرفیت‌های اجرایی، سازمانی و مالی شهرها وابسته است. در این چارچوب، اجرا به‌عنوان یک فرآیند نهادمند در نظر گرفته می‌شود که نیازمند شفافیت نقش‌ها، توزیع مسئولیت و پاسخگویی ساختاری است. یافته‌ها نشان می‌دهد که نهادمندی اجرا بر سه مؤلفه به‌هم‌پیوسته استوار است. نخست، معماری نهادی که چارچوب سازمانی لازم برای هماهنگی میان بازیگران مختلف شهری، ملی و بین‌المللی را فراهم می‌کند و امکان می‌دهد تصمیم‌ها به‌صورت منسجم و قابل پیگیری به اجرا درآیند. دوم، سبد پروژه که نقش واسط میان اهداف کلی و اقدامات عملی را ایفا کرده و از پراکندگی فعالیت‌ها و منابع جلوگیری می‌کند. سوم، تأمین مالی ترکیبی که با متنوع‌سازی منابع مالی، بستر اقتصادی لازم برای تداوم پروژه‌ها و کاهش وابستگی به یک منبع خاص را فراهم می‌سازد. این سه مؤلفه در تعامل با یکدیگر، اجرای سیاست‌های بین‌شهری را از حالت مقطعی و ناپایدار خارج کرده و به فرآیندی سازمان‌یافته و قابل تداوم تبدیل می‌کنند (تصویر شماره ۷).

همان‌طور که در مرور ادبیات (بخش ۲.۱) اشاره شد که دیپلماسی شهری نیازمند گذار از رفتارهای نمادین است، یافته‌های این مقوله (به‌ویژه در بخش تحلیل سناریو و نقشه راه) نشان می‌دهد که این گذار تنها از طریق تقویت عقلانیت ابزاری و ارتباطی که در مطالعات صاحب‌نظرانی چون Gash و Ansell مطرح شده، امکان‌پذیر است. نمودار شماره ۶ ساختار مقوله کلان «راهبری و عقلانیت تصمیم» را نشان می‌دهد و تبیین می‌کند که چگونه سه سازوکار تحلیلی «تحلیل سناریو»، «نقشه راه» و «سیاست‌گذاری تطبیقی» در تعامل با یکدیگر، بنیان شناختی تصمیم‌سازی در روابط خواهرخواندگی را شکل می‌دهند. در این نمودار، «تحلیل سناریو» در سمت چپ قرار گرفته و بر توانایی نهادهای شهری برای شناسایی عدم قطعیت‌ها، ریسک‌ها و آینده‌های بدیل تأکید دارد؛ سازوکاری که از طریق تحلیل پیشران‌ها، پیامدها و مسیرهای محتمل، افق دید تصمیم‌سازان را گسترش می‌دهد. در سوی دیگر، «نقشه راه» به‌عنوان ابزار پیونددهنده بین چشم‌اندازهای کلان و عمل اجرایی قرار گرفته و مسیر اقدامات، اولویت‌ها و شاخص‌های ارزیابی را مشخص می‌کند تا تصمیم‌ها در گذر زمان از انسجام و قابلیت سنجش برخوردار شوند. در رأس نمودار، «سیاست‌گذاری تطبیقی» قرار دارد که نقش میانجی یادگیری بین‌شهری را ایفا کرده و با مقایسه تجربه شهرهای دیگر، امکان بازنگری مستمر و اصلاح تصمیم‌ها را فراهم می‌کند. فلش‌های دوطرفه بین این سه عنصر نشان می‌دهد که عقلانیت تصمیم نه محصول یک فرایند خطی بلکه برآیند تعامل پویا و تکمیلی میان سناریونویسی، طراحی مسیر عمل و یادگیری تطبیقی است. در نهایت، اتصال این سه سازوکار به «عمل اجرایی» و «ارزیابی وضعیت» در بالا و نیز به «هم‌زیستی اجتماعی» و «دیپلماسی اقتصادی» در پایین نشان می‌دهد که راهبری تصمیم در دیپلماسی شهری همزمان هم از زمینه‌های اجتماعی-اقتصادی تأثیر می‌پذیرد و هم بر کیفیت روابط بین‌شهری اثرگذار است. بدین ترتیب، نمودار شماره ۶ تبیین می‌کند که عقلانیت تصمیم در دیپلماسی شهری بر پایه چرخه‌ای یادگیرنده، تحلیلی و آینده‌نگر استوار می‌شود.

تصویر شماره ۶: ساختار مقوله کلان «راهبری و عقلانیت تصمیم» و زیرمقوله‌های مفهومی آن

تصویر شماره ۷: ساختار مقوله کلان «نهادمندی اجرا و پایداری

اقتصادی» و زیرمقوله های مفهومی آن

در مجموع، این مقوله نشان می دهد که پایداری روابط خواهرخواندگی زمانی تحقق می یابد که اجرا در قالب ساختارهای نهادی تثبیت شود و پشتوانه های اقتصادی متنوع و شفاف داشته باشد. نهادمندی اجرا، بدین معنا، شرط لازم برای تبدیل روابط بین شهری از تعاملات نمادین به همکاری های مؤثر و اثرگذار است و نقشی تعیین کننده در پیوند میان برنامه ریزی، اقدام و تداوم سیاست های شهری ایفا می کند.

مقوله کلان ۴: توانمندسازی نوآورانه و شبکه های

مقوله «توانمندسازی نوآورانه و شبکه های» بُعد پویای مدل را بازنمایی می کند و به ظرفیت شهرها برای یادگیری، نوآوری و کنشگری فعال در شبکه های بین شهری می پردازد. این مقوله نشان می دهد که دیپلماسی شهری معاصر فراتر از تعاملات رسمی و نمادین، به عرصه ای برای تولید دانش، خلق ارزش و بازتعریف جایگاه شهرها در نظم شهری جهانی تبدیل شده است. در این چارچوب، توانمندسازی نه به معنای انباشت صرف منابع، بلکه به معنای تقویت قابلیت های درونی شهر برای مشارکت مؤثر، خلاق و پایدار در شبکه های همکاری است. یافته ها حاکی از آن است که توانمندسازی نوآورانه بر پیوند همزمان میان شبکه سازی، فناوری، هویت شهری و اقتصاد خلاق استوار است. دیپلماسی شبکه ای و دیجیتال، بستر ارتباطی و دانشی لازم برای گسترش تعاملات چندجانبه را فراهم می کنند و شهرها را از روابط محدود دوجانبه به شبکه های چندسطحی و چندکنشگری پیوند می دهند. در این فضا، انتقال فناوری و شکل گیری خوشه های نوآوری، نقش کلیدی در ارتقای ظرفیت یادگیری بین شهری، کاهش شکاف فناوریانه و تقویت اقتصاد دانش بنیان ایفا می کنند. این فرآیندها، شهرها را از مصرف کننده تجربه های دیگران به تولیدکننده و شریک فعال نوآوری بدل می سازند (Lynch, 1960; Taylor, 2004; Frug, 2001; Storper, 2013; Hall, 1998; Anheier & Isar, 2012; Jonas,

مضاف بر این، نهادمندی اجرا امکان ارزیابی مستمر و بازخوردگیری از عملکرد پروژه ها را فراهم می آورد و به شهرها اجازه می دهد که تجربه ها و درس آموخته های گذشته را در طراحی اقدامات آینده به کار گیرند. به این ترتیب، این مقوله علاوه بر تضمین پایداری اقتصادی و سازمانی، ظرفیت یادگیری و تطبیق سیاست ها با شرایط متغیر شهری و بین المللی را نیز تقویت می کند (Acuto, 2013; Acuto & Rayner, 2016; Curtis, 2016; Marchetti, 2021; Pejic, 2024; Susskind, Camacho, & Schenk, 2012; Toly, 2018; Tsouros, 2016; UN-Habitat, 2020; Barber, 2013).

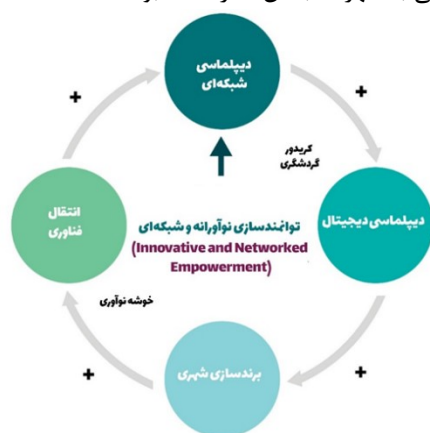
نمودار شماره ۷ ساختار مقوله «نهادمندی اجرا و پایداری اقتصادی» را نشان می دهد و بیان می کند که چگونه سه مؤلفه «معماری نهادی»، «سبد پروژه» و «تأمین مالی ترکیبی» در تعامل با یکدیگر، بنیان اجرایی و اقتصادی لازم برای تداوم روابط میان شهری را فراهم می سازند. در این نمودار، «معماری نهادی» در پایین سمت چپ قرار گرفته و نقش آن، ایجاد شفافیت نقش ها، هماهنگی میان بازیگران و طراحی سازوکارهای سازمانی برای اجرای شبکه ای سیاست هاست. «سبد پروژه» که در پایین سمت راست نمایش داده شده، واسط میان اهداف کلان و فعالیت های عملیاتی است و با دسته بندی و یکپارچه سازی پروژه ها، از پراکندگی منابع و اقدامات جلوگیری می کند. در رأس مثلث، «تأمین مالی ترکیبی» قرار دارد که با تنوع بخشی به جریان های مالی و اتکا به مدل های چندمنبعی، پایداری اقتصادی اقدامات را تضمین می کند. پیکان های دوطرفه در اطراف مثلث نشان می دهند که این سه عنصر نه به صورت جداگانه بلکه در یک چرخه تعاملی عمل می کنند: معماری نهادی بستری برای اجرای هماهنگ سبد پروژه ها فراهم می آورد؛ سبد پروژه، نیازهای مالی پایدار را مشخص می کند و تأمین مالی ترکیبی امکان تحقق پروژه ها و تداوم سازوکارهای نهادی را تقویت می کند. در مرکز نمودار، «نهادمندی اجرا و پایداری اقتصادی» به عنوان برآیند این تعامل سه گانه قرار گرفته است. برچسب های پیرامونی نمودار نیز نشان می دهند که هر مؤلفه دارای کارکردهای مکمل است: معماری نهادی به اجرای سیستماتیک پروژه ها کمک می کند، سبد پروژه تنوع جریان های مالی را امکان پذیر می سازد، و تأمین مالی ترکیبی ظرفیت مشارکت و جذب منابع جدید را افزایش می دهد. بدین ترتیب، نمودار شماره ۷ نشان می دهد که اجرای موفق سیاست های بین شهری در صورتی پایدار و قابل اتکا خواهد بود که این سه مؤلفه در چارچوبی نهادمند و چرخه ای با یکدیگر عمل کنند.

2012; Hodson & Marvin, 2010; Foth, 2009; Knox, 2011; Giffinger et al., 2007.

از سوی دیگر، برندسازی شهری و کریدورهای گردشگری بُعد نمادین، فرهنگی و اقتصادی این توانمندسازی را تقویت می‌کنند. برندسازی، با تثبیت هویت و تصویر بین‌المللی شهر، جایگاه آن را در شبکه‌های جهانی ارتقا می‌دهد و زمینه‌ساز جذب سرمایه، گردشگر و سرمایه انسانی می‌شود. کریدورهای گردشگری نیز با ایجاد پیوندهای فضایی و فرهنگی میان شهرهای خواهرخوانده، به شکل‌گیری جریان‌های پایدار اقتصادی و فرهنگی کمک کرده و دیپلماسی نرم شهری را تقویت می‌کنند. در مجموع، این مقوله نشان می‌دهد که پویایی روابط خواهرخواندگی در گرو شکل‌گیری شبکه‌هایی است که در آنها دانش، فناوری، فرهنگ و اقتصاد به صورت هم‌افزا جریان می‌یابند. «توانمندسازی نوآورانه و شبکه‌ای» بیانگر گذار دیپلماسی شهری از سطح ارتباطات نهادی به سطح تولید معنا، ارزش و نوآوری است و نقش تعیین‌کننده‌ای در تبدیل شهرها به کنشگران یادگیرنده و خلاق در نظام شهری جهانی ایفا می‌کند (تصویر شماره ۸).

نمودار شماره ۸ ساختار مقوله «توانمندسازی نوآورانه و شبکه‌ای» را نشان می‌دهد و بیان می‌کند که چگونه چهار مؤلفه «دیپلماسی دیجیتال»، «برندسازی شهری»، «انتقال فناوری» و «دیپلماسی شبکه‌ای» در یک چرخه پویا و هم‌افزا ظرفیت نوآوری و کنشگری شبکه‌ای شهرها را تقویت می‌کنند. در این نمودار، «دیپلماسی دیجیتال» در سمت راست قرار دارد و نقش آن فراهم‌سازی بسترهای ارتباطی، داده‌ای و پلتفرمی برای تعاملات چندسطحی میان شهرواست؛ مؤلفه‌ای که امکان گسترش ارتباطات فرامرزی، تولید دانش مشارکتی و ایجاد شبکه‌های باز را فراهم می‌کند. در ادامه چرخه و در بخش پایینی، «برندسازی شهری» قرار گرفته که بر هویت‌سازی، ارتقای تصویر شهر و پشتیبانی نمادین اقتصادی از تعاملات بین‌المللی تأکید دارد. این مؤلفه با تقویت جذابیت شهری و افزایش سرمایه نمادین، زمینه جلب گردشگر، سرمایه و استعداد را فراهم می‌کند. در سمت چپ، «انتقال فناوری» قرار دارد که نقش آن ارتقای توان یادگیری، تسهیل نوآوری و شکل‌گیری خوشه‌های فناورانه است؛ فرآیندی که به کاهش شکاف فناورانه میان شهرها کمک کرده و آنها را از مصرف‌کننده به تولیدکننده نوآوری تبدیل می‌کند. در رأس چرخه، «دیپلماسی شبکه‌ای» قرار گرفته است که نتیجه و برآیند تقویت این سه مؤلفه بوده و شهر را قادر می‌سازد از تعاملات محدود دوجانبه به شبکه‌های پیچیده چندکنشگری وارد شود. پیکان‌های دورانی نمودار نشان می‌دهد که این مؤلفه‌ها به صورت پیوسته یکدیگر را تغذیه و تقویت می‌کنند، دیپلماسی دیجیتال انتقال فناوری را تسهیل می‌کند، انتقال فناوری هویت و برند شهری را ارتقا می‌دهد، برندسازی گردشگری و تعاملات

فرهنگی را افزایش می‌دهد و این تقویت تعاملات، نهایتاً دیپلماسی شبکه‌ای را عمق می‌بخشد. در مرکز نمودار، «توانمندسازی نوآورانه و شبکه‌ای» قرار دارد که به عنوان نتیجه این چرخه هم‌افزا، بیانگر افزایش قابلیت‌های شهر برای حضور خلاق، یادگیرنده و فعال در شبکه‌های بین‌المللی است. بدین ترتیب، نمودار شماره ۸ نشان می‌دهد که پویایی دیپلماسی شهری زمانی محقق می‌شود که جریان دانش، فناوری، فرهنگ و ارتباطات به صورت شبکه‌ای و نوآورانه میان شهرها گردش کند. مؤلفه «دیپلماسی دیجیتال» و «برندسازی شهری» که در اینجا به عنوان مضامین کلیدی استخراج شده‌اند، در واقع پاسخ عملیاتی به نیازی هستند که در بخش پیشینه با عنوان «هویت‌بخشی بین‌المللی به شهرها» به آن اشاره شده بود.

تصویر شماره ۸: ساختار مقوله کلان «توانمندسازی نوآورانه و شبکه‌ای» و زیرمقوله‌های مفهومی آن

مقوله کلان ۵: یادگیری، تاب‌آوری و ارزیابی داده‌محور
مقوله «یادگیری، تاب‌آوری و ارزیابی داده‌محور» حلقه تکاملی و تضمین‌کننده پایداری بلندمدت مدل دیپلماسی شهری را شکل می‌دهد و بر ظرفیت شهرها برای سازگاری مستمر با شرایط متغیر اقتصادی، اقلیمی و فناورانه تأکید دارد. این مقوله نشان می‌دهد که اثربخشی روابط خواهرخواندگی تنها در گرو طراحی نهادی و اجرای پروژه‌ها نیست بلکه به توان سیستم شهری در یادگیری از تجربه، مواجهه با بحران و اصلاح مسیر بر پایه شواهد وابسته است. در این چارچوب، شهر به مثابه یک سیستم پویا و خودبازاندیش در نظر گرفته می‌شود که عملکرد خود را به طور مستمر می‌سنجد و بازتنظیم می‌کند. یافته‌ها حاکی از آن است که تاب‌آوری سیستمی، بنیان پایداری این مدل را تشکیل می‌دهد؛ به گونه‌ای که شهرها از طریق شبکه‌های به هم پیوسته زیرساختی، اجتماعی و نهادی، قادر به حفظ عملکرد در شرایط اختلال و بازسازی پس از بحران می‌شوند. در این نگاه، تاب‌آوری صرفاً به معنای مقاومت نیست بلکه ظرفیت یادگیری از بحران و ارتقای کیفیت عملکرد پس از آن را نیز در بر می‌گیرد. روابط خواهرخواندگی، در این زمینه، بستر انتقال تجربه و شکل‌گیری

تنظیم نهادی و مشروعیت حکمرانی که چارچوب همکاری را تثبیت می‌کند، دوم، عقلانیت تحلیلی در تصمیم‌سازی که امکان برنامه‌ریزی آینده‌نگر را فراهم می‌آورد، سوم، ظرفیت‌های اجرایی و اقتصادی که تحقق پروژه‌ها را ممکن می‌سازد و چهارم، سازوکارهای شبکه‌ای و نوآورانه که پویایی و یادگیری مستمر روابط را تضمین می‌کنند. این چارچوب مفهومی نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری نه یک فعالیت نمادین بلکه یک سیستم نهادی_ شبکه‌ای چندلایه است که در آن حکمرانی، راهبرد، اجرا و نوآوری به صورت همزمان عمل می‌کنند. در مجموع، تطبیق یافته‌های این بخش با پیشینه و چارچوب نظری (بخش ۲) نشان می‌دهد که مطالعات جهانی در دو دهه اخیر از "توصیفِ ضرورت دیپلماسی شهری" (مرحله نظری) به سمت "طراحی سازوکارهای عملیاتی" (مرحله یافته‌های این پژوهش) حرکت کرده‌اند. در حالی که پیشینه پژوهش بر "چیستی" دیپلماسی شهری تمرکز داشت، یافته‌های حاصل از تحلیل مضامین در این مقاله، "چگونگی" پیوند میان این نظریات و تحقق عملیاتی آنها را در قالب چهار لایه حکمرانی، راهبردی، اجرا و توانمندسازی تبیین می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش در پاسخ به پرسش‌های اصلی تحقیق نشان می‌دهد که اثربخشی روابط خواهرخواندگی شهری صرفاً به انعقاد تفاهم‌نامه‌ها یا تعاملات نمادین محدود نمی‌شود بلکه به وجود مجموعه‌ای از سازوکارهای نهادی و شبکه‌ای وابسته است. تحلیل کیفی منابع نشان داد که پویایی این روابط در گرو همنشینی چند مؤلفه کلیدی شامل انسجام نهادی، عقلانیت در تصمیم‌سازی، نهادمندی در اجرا و توانمندسازی شبکه‌ای بازیگران شهری است. در چنین چارچوبی، روابط خواهرخواندگی زمانی می‌توانند به نتایج پایدار اجتماعی، اقتصادی و دانشی منجر شوند که از سطح تعاملات مقطعی فراتر رفته و در قالب سازوکارهای هماهنگ میان نهادهای شهری، شبکه‌های همکاری بین‌شهری و فرآیندهای یادگیری نهادی نهادینه شوند. در مقابل، تجربه بسیاری از شهرهای ایرانی نشان می‌دهد که نبود هماهنگی نهادی، وابستگی این روابط به افراد و تغییرات مدیریتی و فقدان سازوکارهای ارزیابی و تداوم از مهم‌ترین موانع تحقق ظرفیت‌های دیپلماسی شهری در چارچوب روابط خواهرخواندگی بوده است. بسیاری از این روابط پس از مرحله امضا یا برگزاری چند رویداد فرهنگی متوقف شده و به دلیل نبود پیوندهای عملیاتی، نتوانسته‌اند به خلق منافع پایدار اجتماعی، اقتصادی یا دانشی منجر شوند. این مسئله بیانگر آن است که چالش اصلی نه در اصل دیپلماسی شهری بلکه در شیوه اجرا، مدیریت و تداوم آن نهفته است.

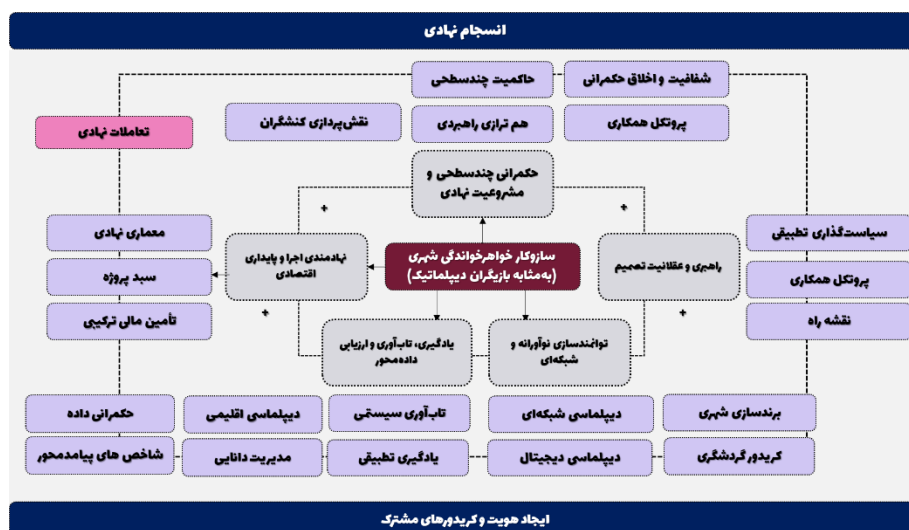
یادگیری بین‌شهری در مواجهه با مخاطرات مشترک را فراهم می‌سازد. در سطح شناختی و نهادی، یادگیری تطبیقی و مدیریت دانایی نقش محوری در تبدیل تجربه به دانش ایفا می‌کنند. این فرآیندها امکان می‌دهند که سیاست‌ها و برنامه‌ها بر اساس بازخوردهای واقعی اصلاح شوند و دانش تولیدشده از سطح پروژه‌های منفرد فراتر رفته و به سرمایه دانشی شبکه‌ای تبدیل شود. در نتیجه، دیپلماسی شهری از تعاملات مقطعی به یک نظام یادگیرنده با حافظه سازمانی پایدار ارتقا می‌یابد. از سوی دیگر، دیپلماسی اقلیمی بُعد جهانی و هنجاری این مقوله را تقویت می‌کند و نشان می‌دهد که همکاری‌های بین‌شهری، به‌ویژه در حوزه محیط‌زیست، به یکی از کانون‌های اصلی مشروعیت و کنشگری شهرها در سطح بین‌المللی بدل شده است. این بُعد، پیوند میان دیپلماسی شهری و توسعه پایدار را برجسته می‌سازد و شهرها را به کنشگرانی فعال در مواجهه با چالش‌های مشترک اقلیمی تبدیل می‌کند. در نهایت، شاخص‌های نتیجه‌ای و حکمرانی داده، ابزارهای سنجش، پایش و پاسخگویی این سیستم یادگیرنده را فراهم می‌آورند. ارزیابی داده‌محور امکان می‌دهد که عملکرد روابط خواهرخواندگی به صورت مستمر اندازه‌گیری شود و تصمیم‌گیری‌ها از سطح شهود و تجربه فردی به سطح حکمرانی مبتنی بر شواهد ارتقا یابد. در مجموع، این مقوله نشان می‌دهد که پایداری دیپلماسی شهری زمانی تحقق می‌یابد که شهرها به سیستم‌هایی داده‌محور، تاب‌آور و خوداصلاح‌گر تبدیل شوند؛ سیستم‌هایی که می‌آموزند، سازگار می‌شوند و مسیر توسعه خود را به‌طور آگاهانه بازتنظیم می‌کنند (Harrison & Hoyler, 2015; Sassen, 2001; Evans, 2009; Castells, 2010; Glaeser, 2011; Storper & Scott, 2009; Healey, 2006; Bunnell, 2015; Peck & Theodore, 2015; Kloosterman & Lambregts, 2001; Moulaert & Mehmood, 2010; Hooghe & Marks, 2013).

در مجموع، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهند که روابط خواهرخواندگی شهری از یک تعامل نمادین صرف فراتر رفته و به ساختاری شبکه‌ای، چندسطحی و یادگیرنده تبدیل شده است. این روابط بر اساس هماهنگی سیاست‌ها، تعاملات نهادی، مشارکت فعال کنشگران، ظرفیت نوآوری و سازوکارهای بازخورد مستمر شکل می‌گیرند و توانایی ایجاد ارزش مشترک، ارتقای تاب‌آوری شهری و انتقال دانش میان شهرها را دارند. بدین ترتیب، دیپلماسی شهری و خواهرخواندگی، فرایندی پویا و چندبازگیری را نمایندگی می‌کنند که در بسترهای محلی، ملی و فرا ملی بازتعریف می‌شود و امکان بهره‌برداری مؤثر و پایدار از روابط بین‌شهری را فراهم می‌آورد.

بر اساس این تحلیل، می‌توان استدلال کرد که روابط خواهرخواندگی شهری زمانی از سطح تعاملات نمادین فراتر می‌رود که چهار بعد مکمل به‌طور همزمان فعال شوند: نخست،

نمودار شماره ۹ «سازوکار خواهرخواندگی شهری» را به عنوان برآیند نهایی تحلیل‌ها نمایش می‌دهد و نشان می‌دهد که پویایی و اثربخشی روابط بین‌شهری حاصل تعامل لایه‌لایه مجموعه‌ای از مؤلفه‌های نهادی، تحلیلی، اجرایی و نوآورانه است. در بالاترین سطح، «انسجام نهادی» قرار دارد که شامل عناصر کلیدی چون شفافیت و اخلاق حکمرانی، پروتکل‌های همکاری، هم‌افزایی راهبری و حاکمیت چندسطحی است؛ این سطح تعیین‌کننده چارچوب مشروعیت، هماهنگی و اعتبار ساختاری روابط خواهرخواندگی است. در لایه پایین‌تر، «راهبری و عقلانیت تصمیم» و نیز سازوکارهای سیاست‌گذاری تطبیقی و طراحی نقشه راه قرار گرفته‌اند که نقش آنها ایجاد بنیانی تحلیلی برای تصمیم‌سازی، مقایسه سیاست‌ها و طراحی مسیرهای قابل پیگیری است. در ادامه، مؤلفه‌های «تهادمندی اجرا و پایداری اقتصادی» شامل معماری نهادی، سبد پروژه و تأمین مالی ترکیبی قرار دارند که زیرساخت عملیاتی لازم برای تبدیل توافقات به اقدامات واقعی را فراهم می‌کنند. در لایه بعدی، «توانمندسازی نوآورانه و شبکه‌ای» شامل دیپلماسی دیجیتال،

شبکه‌ای، برندسازی شهری و انتقال فناوری قرار دارد که پویایی، یادگیری و خلق ارزش را در شبکه‌های بین‌شهری تقویت می‌کنند. پیوندهای میان این مؤلفه‌ها – که با فلش‌ها و علامت‌های مثبت در نمودار نشان داده شده‌اند – بیانگر آن است که هیچ‌یک از این عناصر به صورت منفرد عمل نمی‌کنند بلکه در یک چرخه تقویتی و هم‌افزا قرار گرفته‌اند: انسجام نهادی زمینه را برای تصمیم‌سازی عقلانی فراهم می‌کند، عقلانیت تصمیم امکان اجرای ساختارمند را تقویت می‌کند، اجرای نهادمند بستر یادگیری و نوآوری را مهیا می‌کند و نوآوری شبکه‌ای نیز به نوبه خود مشروعیت و ظرفیت حکمرانی شهری را ارتقا می‌دهد. در مرکز نمودار «سازوکار خواهرخواندگی شهری (به مثابه بستر بازیگران دیپلماتیک)» قرار دارد که بیانگر نقطه اتصال این مؤلفه‌ها و محل شکل‌گیری تعاملات چندبازیگری است. بخش زیرین نمودار نیز نشان می‌دهد که عناصر مکملی چون حکمرانی داده، دیپلماسی اقلیمی، تاب‌آوری سیستمی، یادگیری تطبیقی و مدیریت دانایی نقش تقویت‌کننده در این سازوکار دارند.

تصویر شماره ۹: چارچوب نهادی و شبکه‌ای دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی: سازوکار انسجام و هم‌افزایی میان بازیگران و سطوح حکمرانی

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش، هیچ‌گونه تعارض منافی برای آنان وجود نداشته است.

در مجموع، می‌توان گفت که دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی، در صورت برخورداری از نگاه فرایندمحور و واقع‌بینانه، قابلیت آن را دارند که به ابزاری مؤثر برای ارتقای جایگاه شهرها در شبکه‌های بین‌المللی، افزایش سرمایه اجتماعی و تقویت ظرفیت‌های دانشی و مدیریتی تبدیل شوند.

References

- Abtahi, S. H., & Shiani, M. (2020). A study on the obstacles of citizens' social participation as a component of urban diplomacy. *Iranian Journal of Anthropology*, 17(30), 15–39. [In Persian].
- Acuto, M. (2013). *Global cities, governance and diplomacy: The urban link*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203073810>
- Acuto, M., Decramer, H., Kerr, J., Klaus, I., Tabor, S., & Toly, N. J. (2018). *Toward city diplomacy: Assessing capacity in select global cities*. Chicago Council on Global Affairs; City Leadership Lab.
- Acuto, M., Kosovac, A., & Hartley, K. (2021). City diplomacy: Another generational shift? *Diplomatica*, 3(1), 137–146. <https://doi.org/10.1163/25891774-03010003>
- Acuto, M., Morissette, M., & Tsouros, A. (2016). City diplomacy: Towards more strategic networking? *Learning with WHO Healthy Cities. Global Policy*, 8(1), 14–22. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12382>
- Acuto, M., & Rayner, S. (2016). City networks: Breaking gridlocks or forging (new) lock-ins? *International Affairs*, 92(5), 1147–1166. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12700>
- Afzali, S. M. J., & Kalani, A. (2023). The impact of sister cities on urban development with an emphasis on urban diplomacy and national development: A case study of Shiraz Metropolis. *Political Spatial Planning*, 5(4), 436–453. <https://www.magiran.com/p2661336> [In Persian].
- Ahmadi, A., & Attari, S. M. (2025). An analysis of sister city relationships and urban cultural diplomacy in promoting intercultural communication. *Cultural Diplomacy Studies*, 2(1), 39–78.
- Alejo, A. (2022). Diasporas as actors in urban diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 17(1), 138–150.
- Amiri, M., Khalili, A., & Mofidi Shemirani, S. M. (2023). Conceptualization and development of an urban diplomacy model in urban networks. *Urban Planning Geography Research*, 10(4), 135–158. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.354136.1781> [In Persian].
- Anheier, H. K., & Isar, Y. R. (Eds.). (2012). *Cities, cultural policy and governance*. SAGE.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>
- Atanga, R. A., Wang, Y., Ayambire, R. A., Wang, C., Xu, M., & Li, J. (2024). Sister city partnerships and sustainable development in emerging cities: Empirical cases from Ghana and Tanzania. *Habitat International*, 154, Article 103208. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2024.103208>
- Atchison, J., Head, L., & Gates, A. (2010). Wheat as food, wheat as industrial substance: Comparative geographies of transformation and mobility. *Geoforum*, 41(2), 236–246.
- Balbim, R. (2016). City diplomacy: Global agendas, local agreements. In *The geopolitics of cities: Old challenges, new issues* (pp. 123–170).
- Barber, B. R. (2013). *If mayors ruled the world: Dysfunctional nations, rising cities*. Yale University Press.
- Basirat, M., & Jalili, S. M. (2014). Analysis of opportunities and challenges in the development of urban diplomacy in Tehran Metropolis. *Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning*, 19(3), 53–66. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2014.55404> [In Persian].
- Bovaird, T., & Löffler, E. (Eds.). (2009). *Public management and governance* (2nd ed.). Routledge.
- Brenner, N. (Ed.). (2014). *Implosions/explosions: Towards a study of planetary urbanization*. Jovis.
- Bunnell, T. (2015). Antecedent cities and inter-referencing effects: Learning from and extending beyond critiques of neoliberalisation. *Urban Studies*, 52(11), 1983–2000.
- Castán Broto, V., & Bulkeley, H. (2013). A survey of urban climate change experiments in 100 cities. *Global Environmental Change*, 23(1), 92–102. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2012.07.005>
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed., with a new preface). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781444319514>
- Clarke, N. (2010). Globalising care? Town twinning in Britain since 1945. *Geoforum*, 41(1), 115–125. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2009.09.006>
- Comago, N. (2018). *Diplomacy and paradiplomacy in the redefinition of international security*. Routledge.
- Curtis, S. (2016a). Cities and global governance: State failure or a new global order? *Millennium: Journal of International Studies*, 44(3), 455–477. <https://doi.org/10.1177/0305829816637233>
- Curtis, S. (2016b). *Global cities and the transformation of international relations*. Routledge.
- Dadashpoor, H., Panahi, M. M., Vahidbafandeh, M., & Dadashpour, M. (2025). From symbolism to networkism in urban diplomacy: Reimagining knowledge transformation and learning structures in sister city relations. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*. <https://doi.org/10.22111/gaij.2025.53820.3312>
- Derudder, B., Hoyler, M., Taylor, P. J., & Witlox, F. (Eds.). (2012). *International handbook of globalization and world cities*. Edward Elgar.
- Dodgson, M., Gann, D. M., & Salter, A. (Eds.). (2008). *The management of technological innovation: Strategy and practice* (Rev. ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199208524.001.0001>
- Evans, G. (2009). Creative cities, creative spaces and urban policy. *Urban Studies*, 46(5–6), 1003–1040. <https://doi.org/10.1177/0042098009103853>

- Eyvazloo, D. (2020). Urban sister-city relations and transnational relations of cities in Tehran Metropolis. Tehran Urban Studies and Planning Center. [In Persian].
- Foth, M. (Ed.). (2009). Handbook of research on urban informatics: The practice and promise of the real-time city. Information Science Reference.
- Frantzeskaki, N., & Loorbach, D. (2010). Towards governing infrasystem transitions: Reinforcing lock-in or facilitating change? Technological Forecasting and Social Change, 77(8), 1292–1301.
- Frug, G. E. (2001). City making: Building communities without building walls. Princeton University Press.
- Ghasemi, F., & Abdollahi, R. (2017). Examining the advantages of sister-city relations in contemporary technocities: The case of Freiburg and Isfahan. In Proceedings of the Fourth National Conference on Islamic Architecture and Urban Planning. [In Persian].
- Ghorchi, M., & Kaviani Rad, J. (2019). Examining the compatibility of urban diplomacy with the foreign policy of the Islamic Republic of Iran: A case study of Tehran Metropolis's sister cities. Geopolitics, 15(1), 60–84. [In Persian].
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N., & Meijers, E. J. (2007). Smart cities: Ranking of European medium-sized cities. Vienna University of Technology. <https://doi.org/10.34726/3565>
- Glaeser, E. (2011). Triumph of the city: How our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier, and happier. Penguin Press.
- Hafezikhah, A. (2025). Cities as soft power actors: Rethinking sovereignty in the age of urban diplomacy. SN Social Sciences, 5(12), Article 228.
- Hakimi, S. A., & Nasiri, M. (2021). The role of sister-city relations in generating sustainable municipal revenues: An interpretive structural modelling approach. Urban Studies Quarterly, 10(39), 113–124. <https://doi.org/10.34785/J011.2021.322> [In Persian].
- Hall, P. (1998). Cities in civilization: Culture, innovation, and urban order. Weidenfeld & Nicolson.
- Harrison, J., & Hoyler, M. (Eds.). (2015). Megaregions: Globalization's new urban form? Edward Elgar.
- Healey, P. (2006). Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
- Hodson, M., & Marvin, S. (2010). World cities and climate change: Producing urban ecological security. McGraw-Hill/Open University Press.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2013). Beyond federalism: Estimating and explaining the territorial structure of government. Publius: The Journal of Federalism, 43(2), 179–204.
- Hoseinpour Pouyan, R. (2015). Designing a conceptual model of urban diplomacy. Tehran Urban Studies and Planning Center. [In Persian].
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2010). Planning with complexity: An introduction to collaborative rationality for public policy. Routledge.
- Jänicke, M. (2012). "Green growth": From a growing eco-industry to economic sustainability. Energy Policy, 48, 13–21. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.04.045>
- Jonas, A. E. G. (2012). City-regionalism: Questions of distribution and politics. Progress in Human Geography, 36(6), 822–829. <https://doi.org/10.1177/0309132511432062>
- Karimi, A. (2023). A review of successful international experiences in urban diplomacy. In Proceedings of the Ninth Scientific-Research Conference on the Development and Promotion of Architecture and Urban Planning Sciences in Iran. [In Persian].
- Keating, M. (2013). Rescaling the European state: The making of territory and the rise of the meso. Oxford University Press.
- Kilburn, J., San Miguel, C., & Kwak, D. H. (2013). Is fear of crime splitting the sister cities? The case of Los Dos Laredos. Cities, 34, 30–36. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2012.11.003>
- Klijn, E.-H., & Teisman, G. R. (2003). Institutional and strategic barriers to public-private partnership: An analysis of Dutch cases. Public Money & Management, 23(3), 137–146. <https://doi.org/10.1111/1467-9302.00361>
- Kloosterman, R. C., & Lambregts, B. (2001). Clustering of economic activities in polycentric urban regions: The case of the Randstad. Urban Studies, 38(4), 717–732. <https://doi.org/10.1080/00420980120035303>
- Knox, P. L. (2011). Cities and design. Routledge.
- Koelemaj, J., Taveirne, S., & Derudder, B. (2023). An economic geography perspective on city diplomacy. Urban Studies, 60(6), 995–1012.
- Kosovac, A., Acuto, M., & Jones, T. L. (2020). Acknowledging urbanization: A survey of the role of cities in UN frameworks. Global Policy, 11(3), 293–304.
- Kosovac, A., Hartley, K., Acuto, M., & Gunning, D. (2021). City leaders go abroad: A survey of city diplomacy in 47 cities. Urban Policy and Research, 39(2), 127–142. <https://doi.org/10.1080/08111146.2021.1886071>
- Kosovac, A., & Pejic, D. (2021). What is next? New forms of city diplomacy and emerging global urban governance. In Cities in global governance: From multilateralism to multistakeholderism (pp. 87–96).
- La Porte, T. (2013). City public diplomacy in the European Union. In European public diplomacy: Soft power at work (pp. 85–111). Palgrave Macmillan.
- Lee, T., & van de Meene, S. (2012). Who teaches and who learns? Policy learning through the C40 cities climate network. Policy Sciences, 45(3), 199–220.
- Leffél, B. (2018). Animus of the underling: Theorizing city diplomacy in a world society. The Hague Journal of Diplomacy, 13(4), 502–522.
- Liu, X., & Hu, X. (2018). Are 'sister cities' from 'sister provinces'? An exploratory study of sister city relations in China. Networks and Spatial Economics, 18(3), 473–491. <https://doi.org/10.1007/s11067-018-9408-z>

- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Mamadouh, V., Meijer, A., Sidaway, J. D., & Van der Wusten, H. (2015). Toward an urban geography of diplomacy: Lessons from The Hague. *The Professional Geographer*, 67(4), 564–574.
- Manfredi-Sánchez, J. L. (2022). The political economy of city diplomacy. *Economic and Political Studies*, 10(2), 228–249.
- Marchetti, R. (2021). *City diplomacy: From city-states to global cities*. University of Michigan Press.
- Marquez, P. (2002). Urban diplomacy: Toulouse and its neighbors in the twelfth and thirteenth centuries. *Viator*, 33, 87–99.
- Mehrnia, H. (2021). Policy propositions in the field of international relations and urban diplomacy. Tehran Urban Studies and Planning Center. [In Persian].
- Moolaert, F., & Mehmood, A. (2010). Analysing regional development and policy: A structural-realist approach. *Regional Studies*, 44(1), 103–118.
- Mousavi Shafaei, M. (2010). Urban diplomacy: A tool for national development in the age of the space of flows (Danesh-e Shahr Series, No. 18). Tehran Urban Research and Planning Center. [In Persian].
- OECD. (2015). *Governing the city*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264226500-en>
- Payre, R. (2010). The importance of being connected: City networks and urban governance. *Global Networks*, 10(2), 260–280.
- Peck, J., & Theodore, N. (2015). *Fast policy: Experimental statecraft at the thresholds of neoliberalism*. University of Minnesota Press.
- Pejic, D., Kling, S., Leavesley, A., Klaus, I., Trijsburg, I., Kosovac, A., & Acuto, M. (2024). City diplomacy in response to multiple crises: The 2024 Cities and International Engagement Survey. Melbourne Centre for Cities. <https://doi.org/10.26188/26866966>
- Prasittisopin, L., Kitkuakul, P., Chotchakornpant, K., & Rugkhapan, N. T. (2024). Implementing the sister city policy: Perspectives from Thailand. *Nakhara: Journal of Environmental Design and Planning*, 23(2), Article 413. <https://doi.org/10.54028/NJ202423413>
- Qoli-Pour, Y., Ahmadpour, A., Asghari Abkenar, A., & Fallah Heydari, F. (2018). The role of sister cities in the development of urban diplomacy. In *Proceedings of the First Conference on Competitiveness and the Future of Urban Transformations*. [In Persian].
- Qorchi, M. (2020). Preparation and compilation of the executive document of Tehran's urban diplomacy. Cultural and Social Studies Group, Tehran Urban Studies and Planning Center. [In Persian].
- Rhodes, R. A. W. (2007). Understanding governance: Ten years on. *Organization Studies*, 28(8), 1243–1264. <https://doi.org/10.1177/0170840607076586>
- Sager, T. (2011). Neo-liberal urban planning policies: A literature survey 1990–2010. *Progress in Planning*, 76(4), 147–199. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2011.09.001>
- Sassen, S. (2001). *The global city: New York, London, Tokyo* (2nd ed.). Princeton University Press.
- Shakour, A., Afzali, S. M. J., & Khorrambakht, A. A. (2022). Designing a model of the impact of sister cities on urban development with an emphasis on urban diplomacy and national development. *Geography and Regional Planning*, 12(48), 977–993. <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2022.307427.3336> [In Persian].
- Sørensen, E., & Torfing, J. (2009). Making governance networks effective and democratic through metagovernance. *Public Administration*, 87(2), 234–258. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2009.01753.x>
- Storper, M. (2013). *Keys to the city: How economics, institutions, social interaction, and politics shape development*. Princeton University Press.
- Storper, M., & Scott, A. J. (2009). Rethinking human capital, creativity and urban growth. *Journal of Economic Geography*, 9(2), 147–167.
- Susskind, L., Camacho, A. E., & Schenk, T. (2012). A critical assessment of collaborative adaptive management in practice. *Journal of Applied Ecology*, 49(1), 47–51. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2664.2011.02070.x>
- Tafazoli, H., Mohammadi, Y., & Tavakoli, M. (2022). Examining the position and significance of sister cities and Iran's urban twinning capacities. *Danesh-e Tafsir-e Siyasi*, 3(10), 58–86. [In Persian].
- Taylor, P. J. (2004). *World city network: A global urban analysis*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203634059>
- Tham, A., & Shim, C. (2025). (Re) evaluating sister-cities for economic development? *Pracademic viewpoints*. *Cities*, 158, Article 105637. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105637>
- Tneh, V., & Zaini, M. (2024). Economic and cultural partnership opportunities between Kupang and Chiba cities through sister city cooperation. *Journal of Paradiplomacy and City Networks*, 3(1), 29–41. <https://doi.org/10.18196/jpcn.v3i1.43>
- Tombeng, D. P. (2022). Sister city as a form of cooperation between Jakarta and other cities [Unpublished manuscript]. Muhammadiyah University of Yogyakarta.
- UN-Habitat. (2020). *World cities report 2020: The value of sustainable urbanization*. United Nations Human Settlements Programme.
- Van der Pluijm, R., & Melissen, J. (2007). *City diplomacy: The expanding role of cities in international politics* (Clingendael Diplomacy Papers No. 10). Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Wu, G., Li, X., & Hu, Z. (2024). Evolving connections: Understanding the dynamics behind the Sino-foreign sister city network. *Cities*, 152, Article 105219. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105219>
- Zarghani, S. H., Ranjesh, M. J., & Eskandaran, M. (2014). Urban diplomacy: An analysis of the role and position of cities as new actors in international relations.

- Urban and Regional Studies, 5(20), 163–182. [In Persian].
- Zelinsky, W. (1991). The twinning of the world: Sister cities in geographic and historical perspective. *Annals of the Association of American Geographers*, 81(1), 1–31. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1991.tb01676.x>
 - Zohrani, M., & Rajaei, A. (2020). International cooperation opportunities through the sister-city approach. *Danesh-e Tafsir-e Siyasi*, 2(3), 1–24. [In Persian].
 - Zolfali-Fam, H. (2017). City, diplomacy, and international relations. *Hoquq-e Mellal*, (24), 323–338. [In Persian].
 - Zolfali-Fam, H., & Saadati, M. (2015). City, diplomacy, and international relations. In *Proceedings of the First National Conference on Strategies for the Development and Promotion of Educational Sciences, Psychology, Counseling and Education in Iran*. [In Persian].

نحوه ارجاع به مقاله:

داداش پور، هاشم؛ وحیدبافنده، مانا؛ پناهی، محمد مهدی؛ داداش پور، مانده (۱۴۰۵) شهرها به مثابه بازیگران دیپلماتیک: مرور نظام مند سازوکار خواهرخواندگی شهری، *مطالعات شهری*، ۱۵ (۵۹)، ۷۵-۵۵.

Doi: 10.22034/urbs.2026.145423.5254.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

